

דעת מרן הגר"ע יוסף בעניין אורח הלבוש ובמכתביו

ביאור ועיון יסודי ומקיף בתורתו של
מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בעניין
אורח הלבוש וצניעות האשה, בספריו
ובמכתביו

הוצאה מיוחדת במלאת שנים עשרה
שנה להיסתלוקתו לשמי מרום של
מרן הראשון לציון
הגר"ר עובדיה יוסף זצ"ל

קונטרס זה מחולק חינם לזיכוי הרבים

לבירורים ושאלות:
אהרן כהן

טל': 055-6769331
דוא"ל: 6769331a@gmail.com

הערות והארות יתקבלו בברכה
ניתן להעתיק ולצלם לזיכוי הרבים

(Handwritten signature)

מכתב מחרה"ג אהרן גולדברג שליט"א

בנו של חרה"ג זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל

נכדו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל

אודות המכתב הנ"ל

דס"ב פ"א אג"א י"א תש"פ

אני
רבי אהרן בן שלום
שלום וברכה

הנני רצו בדבר המכתב של מין האמן רבי אהרן יוסף זצ"ל
לוי ז"ל מנחם אבי תש"פ, דבר צנאצ, דגל דוסיס ופ',
ראאמ"ה האמן הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל

כח רבני סאן, כלל את המכתב שהיה לו
בית אביו של אאמ"ה זצ"ל,
בשם הראשון שנחטף למכתב האפ"צ, וסאנץ, אולחין
את אאמ"ה וס"ר שהיה... האם אמת דשחור
ש' חז' (צ"ל) רבי אהרן או את המכתב,
והנח"ל בשם רבי אהרן הצ"ח לא הפע"ל אמת את
המכתב דבר דבור לסודות, ודגש הנ"ל נשח' למן, טו
ש' השלח

ע"י הנ"ל אבא העביר את המכתב למאן דבר,
ובת"ו דבריו הטמא' של המכתב, חס' |
" ביה התקבל למיג'י שלום תש"פ "

דבריו הימין של המכתב נכתב אישתי נא
" בה אמה שלום מצ"ה הע"ז של המכתב דבריו תורה 'ע"ז ופ' "

דבריו
אהרן ראאמ"ה האמן
זלמן נחמיה זצ"ל
גאון דבור

מכתב ממרן הגר"ע יוסף זצ"ל

להרה"ג משומר צוברי זצ"ל

OVADIA YOSSEF

עובדיה יוסף

HOCHMUT LEXION CHIEF RABBI OF ISRAEL

ראשון לציון חרב הראשי לישראל

בית ישראל ירושלים

צוור האור"ל

לכבוד

רבינו (פס"י וחל"י)

רב הפעלים לראש המנהל

רבי הרה"ג

הרה"ג משומר צוברי שליט"א

רב חושנה מקומית גן יבנה

שלום וברכה וישע רב,

מחתי מאד לשמוע כי כתי"ר שליט"א רוצה להקים בית ספר בהפרדה מוחלטת, בנים לשוד, ובנות לחוד, כיהא ונאה לישראל עם קדוש, ואין צורך לכתוב בגודל נחוצות העניין וכפרט בימינו אלה בורר המחירנות, כמה עלינו לגדור גדר ולעמוד בפרץ גדר חומת הערובות של בנים ובנות לכל היות שם ערוב ובהיותנו עם קדוש אנו זוכים שהקב"ה משרה שכינתו עלנו בהיותנו המובחרים שבאומות ושומרים על קדושת מחנה ישראל היפך אומות העולם ואכמ"ל.

וזכרנוי שזמנו רצו לפתוח אנשי דלא מעלי, בית ספר מעורב בנים ובנות רח"ל בעיירת נתיבות, ורבי רפאל הלל שליט"א מנהל סמנר אור החיים בבני ברק לקחני עם עם משלחת של רבנים לאדמו"ר הצדיק הגאון רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, שהיה ג' שם, ושחננו לו כתאב את המחמה הנ"ל ותוא הגבר אשר אזר כלי מלחמתו ודבר בצורה קשה נגד אותם רשעים ודבר בדברים כואבים מאוד, ושפך בפנינו צער וסגור לבו, על ההתדרדרות של מדת הצניעות בבורנו שבעונותינו ירדה פלאים, ובין דבריו אמר שכל סבת התפשטות מחלת הסרטן ה"י, שכבר רבים חללים הפילה, צערים ומבוגלים יחדיו רח"ל, הינה, בגלל חוסר קדושה וצניעות. ואף פרט בפנינו, ראשונה, בגלל שכיבה הערובובכיה בין נכרים לנשים ובפרט בבתי ספר שבבתי ספר המחלכתיים לומדים בערוב, בנים ובנות יחדו, ושני, בגלל שיש חוסר צניעות, ורבה הפריצות, שנשים הולכות עם שמלות וחצאיות קצרות שאינן ארוכות כדבעי, דהיינו קול קורא ונשחננו יחד מכתב לכלל החושבים בעניין והגאון הנו"ל מעמד להכין קול קורא ונשחננו יחד מכתב לכלל החושבים בעניין והגאון הנו"ל זצ"ל אף חתם באותו מעמד על הכרוז, וצווה שיחתמו כל רבני נתיבות עזתה והסכימה, ובכתבתי כל דאח לחוק ולעודד ידי כתי"ר שליט"א בדבר כה חשוב שהוא אבן יסוד של כל עם ישראל.

ובדבר שאלתו לנבג כפון ראשו של הבנות בשעת התפלה, כבר בשנה שעברה באולד מטותי בירי ידיו הגאון רבי משה לוי שליט"א מבני ברק, קול קורא לפרסמו בדברים בעניין זה, ובז' בכתבתי פסק הלכה, שכל הבנות של הספרדים ועדות המזרח, צריכן, לכסות את ראשו בשעה שמתפללות ובשעה שמזכירות את השם. ועיין מה שכתבתי בזה בשו"ת יחזקאל דעת ח"ה סי' ו'.

והנני לברך את כתי"ר שליט"א וחתמו הברוכה, אשרי חלקו ומה נעים גורלו, השי"ת יזכהו להרבות פעלים לתורה, וכל אשר יעשה יצליח וילגי. להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

עובדיה יוסף

עובדיה יוסף

לכבוד הרה"ג אהרן בן שלום

הנני בזה לומר המעגל של גרן תורה ושלום

הגאון א"ר חשון שלום למה אמר חז"ל הנה מלאך צדיק

הנני הצניא

אב"ן, שהענין הגדול נמצא בראשון.

קדוש ורג

חיים פלייט

הנני של כבוד מלאך צדיק.

כמו כן פניתי לכמה רבני תימן שיהיו לעזר ולאחסימד לכת'ר שליט'א בהקמת בית הספר, והס' יידדנו הרה'ג ר' שלום קהא שליט'א מקרית צקרון, וכתב לי שיחתים את רבני תימן שידברנו ויעודדו את אברכים בני התורה מיוצאי תימן הגרים בתיבות -עזתה והסביבה שישמו את בנותיהם לבית ספר זה. וכן הזמנתי לפגישה בלשכה את ידידי היקר הרב הגאון פה מפיך מרגליות רבי יחיאל זאיד שליט'א רב ומורה צדק בפרדס כץ בבני ברק וחבר ספר בני עדי עד, ואמר לי שילך לדרוש בכל אזור תיבות -עזתה והסביבה למען הצלתה הרישום. וכמו'כ בקשתי מידידי רב הפעלים הרב הגאון ר' דוד לוי שליט'א ראש ישיבת חזקת ציון בבני ברק שיעזר בעניין זה, והבטיח שעשה ככלל יכלתו למען הקמת בית הספר. וכמו'כ פניתי לידידנו היקר ר' שלום שפירא שליט'א אשר קטרוי התסעופים יתיו לעזר.

הבג"ד

עובדיה יוסף הראשון לציון, נשיא מועצת חכמי התורה

בס"ד, 7

ולבקשת כתי"ר שליט"א אציין את עקרי ההלכות אשר מחוייבות בהן בנות ישראל באשר הן ויהווה כתקנון קבלה לבית הספר,

- א. המורות וכל צוות ההנהלה יגיעו לבית הספר אך ורק עם מטפחת או כובע ובשום אופן לא עם פאה נכרית.
- ב. על הבנות להגיע עם לבוש הולם הכולל חצאית או שמלה עד הקרסולים-מקסי. (ולא כפי שפסקתי בעבר, שהשמלה או החצאית צריכה להגיע קצח למטה מהברכים ואת שאר הרגל יהיה מספיק לכסות עם גרביים שאינן שקופות. וזה אחר שישבתי על מדוכה זו והגעתי למסקנא שלא מספיק שאשה תלך עם חצאית או שמלה שמגיעה עד לברכים אלא צריכה ללכת עם חצאית זית או שמלה שמגיעה עד הקרסולים, ושוב ראיתי שעוד כמה מגדולי זממנו כתבו כך. וכן הסכים עימי להלכה ידידי הגאון ר' בן ציון א. שאול שליט"א. והנסיון הוכיח שכוחן שונים הלכו מעט אחר הברכים הם נכשלו רבות בהכשלה הרבים בעיניי וצניעות ורבה הפריצות בזה רח"ל.
- ג. תלמידות בית הספר צריכות לכסות את ראשן בשעה שמתפללות בשעה שמזכירות את אדם.

לגבי הוועדה הרוחנית, הנני מיעץ לכתי"ר שליט"א, שימנה את ידידנו הדגול הרב הגאון המפורסם חו"ב כש"ת מהר"ר יוסף יעקב צוברי שליט"א רב לעדת יהודי תימן וחבר הרבנות הראשית לתל אביב-יפו, כיו"ר אשר למפורסמות אין צריכין ראייה לגדולתו ולכח השפעתו על בני העדה. וכחברי הועד, שימנה את ידידנו הדגול ר' טעדיה ברזילי שליט"א רבה של גני תקוה שזכה וזמן הוצק בשפתותיו ודבריו נשמעים ויעמוד איתן על שמירה והנהגה הרוחנית של בית הספר.

והחוט המשולש, הלא הוא הרב הגאון מזכה הרבים רב פעלים לתורה ולתעודה רבי יוסף רצאבי שליט"א, יו"ר אגודת השומרים לשמירת הלשון בבני ברק, אשר זכות הרבים תלויה בו וחזקה עליו שלא תצא תקלה מתחת ידו.

והנני מברכו שחפץ ה' בידו יצלח ועוד יפוצו מעיינותיו חוצה ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה באורך ימים ושנות חיים ברבות הטובה גם יצא שיהי, בשבוע שמחות וכל טוב.

ג-42
אברהם יוסף
עובדיה יוסף

מכתב מוהרה"ג מאיר ראשיד שליט"א

בנו של הרה"ג אליהו ראשיד זצ"ל

אודות המכתב הנ"ל

TENUATH LILMOD AND LELLAMED
LISHMOR AND LAASOT
NETIVOT ISRAEL

מיסודו של הרה"ג ר' אליהו ראשיד זצ"ל

עברית (שלושה)

הענין באו הכתובים אודות הוועדה שנתנו תחת ידי אלת כתר מן הראשון לבנו האון
כ עובד אולף זצ"ל אשר שבי רב ומרי מקים אלה של תורה בנהב חסידים של גבול הדור
הבאן ר' אליהו ראשיד זצ"ל מ"ס תעלה ע"מגד ואלה ובעל העיקר אליהו בשנת תשנ
את רבה לפיתוח בית ספר עברית של אדמת המפואות קר תימן בארץ נתיבות
המטה נשאו את התאריך ל אמת תשנ במטה מן היצא אולף זצ"ל מתחם לעצור התקציבית
עבית הספר וכן מתחם לעצם העשיאות וההקדח של מספר התחם בעצם בית הספר וכן.
לקראת סוף הוועדה כותב מן היצא זצ"ל תקנו בנצח עברית ישאל לפי הקשט המשיג
של אבינו מרת זצ"ל

כתבת כל זאת למען יבא ברוח היום, את המסירות והצורך בזה ובאשר של אבנו אל-
זצ"ל למען הסדמת השוואה הרחוקה בנהב ובפ' אליהו ראשיד מן היצא אולף זצ"ל (במטה אחר)
למלאן ר' בדי אצוילי שללאו מאוחדה, אבינו מרת זצ"ל הוא ציון רבה ע"מגד שש"ו וכן,
וישי כח אבול להיח"ר ר' אהרן הכהן שללאו שו"מ חסיד יקר בעצם מקום העק שבוני והעסק
יבדי כמות השלש.

ובעצם אבינו מרת זצ"ל תפן באדו ובאד כל ישראל ובעצם נשי צדקת (נאלי אלוהי)

מחברים ובעצם אצוילי ע"מגד

במטה התורה
באתר אף התחם

מאיר באמולר האון ר' אליהו ראשיד זצ"ל

* כולל אברכים * קרן לעזרה וסיוע *

דבובינסקי 337/12 נתיבות

97-0548435607 | פקס: 077-5-107-607 | מייל: gavriel@enativ.com

פרטי חשבון בנק: בנק מזרחי סניף: 428 ח-ן: 255550

לעמותה אישור 46 לצורכי מס

מכתב מומרן הגר"ע יוסף זצ"ל

לאברכי כולל "אור החיים"

בס"ד

מ"ז אלול תשע"ג

לכבוד מרן הראשון לציון פאר חדרו וחדרו נשיא מועצת חכמי התורה רבנו עובדיה יוסף שליט"א
ראשית כל אנו מתפללים תדיר על רפואתו ובריאותו השלמה שלכבוד מרן עט"ר
שליט"א ולא יעדי מונן זיוויה ויקריה ונזכה שיניחגנו עד ביאת גואל צדק במתרח אמן.
אנו אברכים ולומדים בכולל של ישיבת אור החיים בירושלים וזה זמן שיש לנו כמה
שאלות וצרכים אנו את הברעות מרן שליט"א.

* לאחרונה פרסמו משרד הבריאות שצריך לחסן את הילדים בחיסון נגד מחלת
הפוליו. רצינו לדעת מה דעת כבוד מרן שליט"א היות ויש החוששים מחיסון זה?

היום חוציני מכתב של המזכיר לציון
אנושנים ואחסנות הילדים (אם הסולו).

* אחד מילדיו של אחד מחאברכים התחיל ללמוד השנה בישיבה גדולה, אך הוא הוא לא
מוצא את עצמו באותה ישיבה, האם יישאר ללמוד שם או שיעבור לישיבה אחרת?

אנחנו אישיהם האפולה חזון צודק'ה של
דני מרן המזמין לציון רבי צבי ה'ש"ה.

* ישנן כמה מנשות האברכים בכולל ששמעו שיעור של הרב הגאון ר' דוד בנידרי
שליט"א ראש כולל בבית שמש (אחיו של הרב הגאון ר' שלמה בנידרי שליט"א),
במעלות הצניעות וההידור במצווה זו וקבלו על עצמן להתחזק בצניעות וללכת עם
הצאיות ארוכות עד הקרסול, אך החלו עליהן ריבוננים שזה לבוש רחובי וזה בולט וגורם
מכשול ושאלתן בסיחן מהי דעת תורה בעניין? יורה נא 'המורה' הדרך אשר ילכו בה
והמעשה אשר יעשו.

אנחנו מולכו בצניעה סכר היא
המלך צדק הקיסר
בתורה מראש לכבוד מרן שליט"א י"ו

אברכים מכולל אור החיים בראשות מרן ראש

הישיבה הגאון רבי ראובן אלבז שליט"א

פעיה"ק ירושלים

מכתב ממרן הגר"ע יוסף זצ"ל

לרב בצלאל מזרחי הי"ו

OYADIA YOSSEF

REBBI

RABBI OF ISRAEL

עובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

י"א אדר תשי"ג

בית ישראל - ירושלים

שנת טוב טעם ודעת למדני לפ"ק

לכבוד

היקר והנעלה יראת ה' היא אוצרו

ר' בצלאל מזרחי הי"ו

לונדון.

שלום וברכה וישע רב,

אודות מה שכתב, ששמע בזמנו בשיעורו של רבו המנוח ידידנו הרה"ג מהר"ר אליקים א. אלינסון זצ"ל שדעתי בעניין מקום השוק באשה, שהינו מתחת לארכובה ולא למעלה מהארכובה, ולפיכך לא מהני כיסוי של גרביים (אפי' אם אינן שקופות), אלא צריכה האשה לכסות רגליה בחצאית או שמלה שמכסה את כל השוק ומגיעה עד עצם הקרסול. אכן כן, בזמנו הרב המנוח זצ"ל שיגר לי מכתב שאלה בנדון, והשבתי לו את דעתי. ועי' מש"כ בזה באריכות בספרי טהרת הבית ח"ב עמ' קסה, שיצא זה עתה ומשם בארה.

ולגבי מה ששאל כת"ר שליט"א אודות הבעייה הרפואית אצל הגב', אייעץ לו לפנות בהקדם לידידנו הרה"ג רבי אברהם שטינברג שליט"א וידידו ר' לי ריינינים אלו. ובטוחני שהנ"ל יהיה לו לעזר רב.

ואשר כתב שבקהילת הספרדים בלונדון - קהילה בה עמד בראשותה שנים רבות ידידנו החכם הרב ד"ר שלמה גאון שליט"א, אמור לבקר בימים הקרובים ידידי הנדיב הדגול רבי ברוך עבאדי שליט"א מזינבה, אשמח שימסור לו דרישת שלום בשמי, ויעביר לו בשמי שזה תקופה שכתבתי לו מכתב ועדיין לא נענית, שהינו מוזמן לבקר שנית בבית מדרשנו לרבנים ודיינים "חזון עובדיה" המתנוסס לתפארת בעיה"ק ירושלים ת"ו, ויגיע בתור ביקור חגיגי, וביקורו יהיה לנו לכבוד גדול.

ולמען בית ה' אבקש מכבוד רום מעלתו, באם יואיל בטובו להתרים נדיבים בעם מחברי הקהילה למען בית מדרשנו, אשר נמצא בחובות גדולים, וידע נאמנה, שהכולל הינו עומד תחת פיקוחי האישי. כמו כן בראשות הכולל עומד בני היקר והחביב, זה בני נאמן, דובר צדק ומגיד מישרים, הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, מחבר הכרכים הנודעים "ללקוט יוסף" אשר בכל הארץ יצא קום, ומפורסם הוא בכוח פסיקתו ההלכתית אשר לא זו מהדרך אשר התוית אליו ימין ושמאל. וב"ה הולך מחיל אל חיל ויזרע יצחק בארץ ההיא מאה שערים, ויברכהו ה'. ידו כידי, ופיו כפי, דברו כדברי.

אשר על כן מצווה גדולה להיות עזר ואחיסטך ל"חזון עובדיה" שמוסד זה הינו ממש בבת עיני. ומה' ישא ברכה.

נ.ב. מצורף ספרי עם הקדשה אישית לכבודו.

בברכת התורה

ותודה רבה מראש

עובדיה יוסף

מכתב נדיר בעניין חיזוק בצניעות

מנמ"ר חג"ע יוסף זצ"ל

OVADIA YOSSEF

RINCON LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

עובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

בית ירושלים אדר תשס"א JERUSALEM

לכבוד

ידידנו היקר מקים עולה של תשובה

הרב הגאון ר' חנניה דרעי שליט"א

יפו

שלום וברכה וישע רך,

אודות מה ששאל על אשה שמתקשה מאוד בעת שיושבת על המשבר, וכעת שוב פעם היא הרה ומתקרבת לימי לידתה ורוצה עצה וסגולה ללידה.

אכתוב לכת"ר שליט"א מה שבזמנו אמרתי לידידי הגאון ר' משה בן-טוב שליט"א בעת ביקורנו בצרפת יחד עם ידידי הנריש' משאש שליט"א רבה של ירושלים, ובעת ההיא שאלני מה לענות לנשים השואלות ומבקשות עצה וברכה ללידה קלה, והשבתי לו, שבזמנו נערכה מסיבה לנדיבים בבית ידידנו הגאון רבי יהודה צדקה שליט"א ראש הישיבה הגדולה פורת יוסף בשכונת גאולה, ושם נאם ידידנו חבר מועצת החכמים הגאון רבי שלום כהן שליט"א ראש ישיבת פורת יוסף המעטירה בעיר העתיקה, ואמר בשם אביו המקובל הגדול חכם אפרים הכהן זצ"ל ששמע מפי קדשו של הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל מבגדאד, שנשים רבות עקרות וכן נשים המתקשות בלידתן בבגדאד, עקב שהנשים שם התחילו לקצר את השמלות. ועוד הוסיף, שבדורות שלפניו היו הנשים מתעברות ללא שום עיכוב וגם היו יולדות בשוכה ונחת כיון שהיו מכוסות היטב מכף רגל עד ראש. עכ"ל.

ובעניין הנ"ל יש להוסיף את מה ששח לי ידידנו הגאון רבי יוסף זליכה שליט"א רבה של פרדס כץ בבני ברק, בעת בקורי בחנוכת האגף החדש בבית מדרשו בשנה שעברה, שמר זקנו רבי סלימן זליכה זצ"ל עת היותו בגיל ח"י שנים, הפציר בגריי"ח זצ"ל שיאמר לו את הסימנים אמתי יבוא משיח בן דוד, ונחה לו את הסימנים הידועים שהובאו בחז"ל (עיין סוטה מט ע"ב) והלה המשיך להפציר ברב בן איש חי זצ"ל ולבסוף התרצה ואמר לו, הקשתה לשאול אולם כן אני יכול לומר לך שלפני ביאת משיח צדקנו, בנות ישראל ילכו בחצי כסות רח"ל, ובעבור עוון זה בחורי ישראל נהרגים בעוה"ר.

ואציין עוד מה שהרה"ג ר' בן ציון מ. חזן זצ"ל מנהל ישיבתנו הקדושה בעיר העתיקה, העיד בפני ובפני הרה"ג המקובל רבי אפרים כהן זצ"ל בזמן בקורנו במעבורות העולים, שהגריי"ח זצ"ל בקש ממנו שישג משרתות לביתו, והציב בפניו כמה תנאים בעניין המשרתות, שיהיו נערות צעירות מאוד או זקנות באות בימים, ובתנאי כפול שיהיו צנועות ומכוסות מכף רגל ועד ראש.

והשי"ת יפתח את רחמן של נשות ישראל וכל היושבות על המשבר יוציאם השי"ת מאפלה לאורה ולידו לחיים טובים ולשלום, אמן.

ומה' ישא ברכה ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח ויזכה לאורך ימים ושנות חיים בעושר וכבוד ושלום.

בברכת התורה

עובדיה יוסף

המכתב באדיבות מקורבו של
מרן, רבי שלום סערון הי"ו,
שקיבל ממזכירו של מרן -
הרב אמיר קריספל הי"ו.

נ.ב. המכתב המקורי הינו ארוך, ומתפרס על עוד שני עמודים נוספים.

כאן הובא רק הקטע הנוגע לנידונו. ניתן לקבל את המכתב המלא בפניה למערכת.

מכתב נוסף

ממרחן הגר"ע יוסף זצ"ל

עובדיה יוסף

הראשון לציון, נשיא מועצת חכמי התורה

בס"ד, ב' אלול תשי"ז

לכבוד

הרבנית הדגולה גב' בלהה גבירר תח"י
בני ברק

שלום וברכה,

בהמשך לשיחתך עם רעייתי הרבנית שתח"י בעניין כלות ספרדיות בסמינרים של בית יעקב שרוצות ללמוד בספרה של גב' תהילה אברמוב תח"י שהוי"ל זה עתה העונה לשם 'סוד הנשיות היהודית', הנה מילתי אמורה שאפשר לכתחילה שהכלות הספרדיות יילמדו בספר זה, והאמת שספר זה מעיקרו נכתב יותר לבנות אשכנז היצאות ביד רמ"ה, אך בשלבי עריכתו של הספר ע"י המחברת הנ"ל פנה אלי ידידנו הדגול הגרש"ז אורבך שליט"א באמצעות איש הביניים תלמידי היקר הרה"ג ר' דוד בן יצחק שליט"א, ובקשני לעבור על חבור זה ולציין את החילוקים בהלכה לפי הספרדים ועדות המזרח שהולכים לפי מרן השלחן ערוך, אך היות שאין עיתותי בידי וטרדות הצבור והיחיד אשר השתרגו על צוארי לא יתנוני השב רוחי, ומה שהלב חושק הפנאי עושק, אי לכך פניתי לבני היקר הרב הגאון רבי דוד יוסף שליט"א רבה של שכונת הר נוף וראש בית מדרשנו 'יחווה דעת' שיעביר את שבט ביקרתו על החלק של ההלכות שמובאים בספר והם הודפסו לבסוף כנספח בסוף הספר ולכן כלות ספרדיות יכולות ללמוד בשופי בספר זה. וכפי שאמרתי להגרש"ז אורבך שליט"א לאחר הדפסת הספר, שבני רבי דוד שליט"א יורד לסוף דעתי. והנה סוף, ואי ידעו כל מי.

כמו כן בנוגע למה ששחה לרעייתי הרבנית תח"י אודות הוראתי לבנות בית יעקב ללכת על חצאיות ושמלות שאורכן מגיע עד הקרסול, וטענה שבסמינר שצ'רנסקי בתל אביב קראו תגר על הנהגה זו וטוענים שלבוש בצורה כזו הינו רחובי ומודרני, ע"ז הנני לגלות דעת תורה, שטענה זו הינה היפך מהיגיון הבריא ואיננה מדרכי הצניעות של בנות ישראל, ואף ידידנו הרב הגאון ר' זלמן נחמיה גולדברג שליט"א אמר לי, שדן ופלפל רבות בזה עם מר חמיו ידידנו הגרש"ז אורבך שליט"א וכששח לו את הטענה הנ"ל אמר לו בהאי לישראל: זו טענת הבל ורעות רוח. והיה רצון שחפץ ה' בידך יצליח להרבות פעלים לתורה ולתעודה בקרב בנות ישראל ברוח ישראל סבא, ושלום.

בכבוד רב

זצ"ל יוסף
עובדיה יוסף

מכתב מומרך הגר"ע יוסף זצ"ל

בעדות נאמנה על אורך הלוש בבגדאד
ומחאה על המלעיגים על תלמידות שלושות ארוך עד העקב

עובדיה יוסף

הראשון לציון, נשיא מועצת חכמי התורה

בס"ד, ח' ניסן תש"נ

לכבוד הגברת היקרה

המשוררת אילון כתב הי"ו

אשת ידידנו היקר רב הפעלים ר' שלום כתב הי"ו

בני ברק

שלום וברכה וישע רב,

ראשית כל אביט בשורות אלו את ההתרגשות שפעמה בלבי בעת הכינוס שנערך בירושלים ע"י מוסד 'בית יעקב' של בית היתומות וינגרטן, כמה מרגין היה לשמוע את אותן נשים שלמדו שם בצעירותן, וכיום ב'ה הקימו בתים נאמנים לתפארת. וזאת לאחר שאותן נשים נעזרו גל"ס סוברים בחיים האישיים שלהן, ומוסד זה היווה להן ממש קרש הצלה. יבורכו כל העוסקים במלאכת קודש זו בזה ובבא.

ואשר למח שהתאוננה שבטיס הכינוס הנ"ל בה הרצתה בטוב טעם ודעת על הערך העליון של צניעות האשה, ובו תיארנו ב'ו הייתר את דרך הילוכן של בנות ישראל בעיר הולדתה בגדאד ששם נשות המקום הקפידו ושמו על צניעותן והתלבשו בצניעות כדבעי, כשהן מכוונות מכף רגל עד ראש, והיו שם כמה נשים שהעירו על הדברים הנ"ל וטענו בשפף קצף שהלילה שדבריה הן דברי הבאי והגזמה, ובימינו אנו נשתנו העיתים ועוד טענות משונות ואכמ"ל בדבריהן.

הנה מח בצע בדבריהן, הלא אחת ויציב כל דבריה. לא תאובי לשמוע לקולן. ונהירנא כד הוינא טליא שהנשים בעובדי בגדאד, היו הולכות כשהן מכוונות מכף רגל ועד ראש. וכך היה דעתו של ראש גולתא דבבל רבינו יוסף חיים זצ"ל בעל הבן איש חי, ואין לך לחוש ולפול ברוחך על הדברים הנ"ל. וה' יתן כלב תועים בינה.

בעניין מה שכתבת שצרים לאיזוניה מה שדיברו בעת האחרונה כמה מבכירי מערכת הביטחון ומספר חכ"ם בכנסת הרוצים להביא הצעה במושב הבא בכנסת שיבוטל הסדר 'תורתו אומנותו' לבחורי הישיבות ע"י, הנה כבר בדמנו בשנת תשל"ז הועלתה הצעה בוועדת המפלגה הדתית בעניין גיוסם של בחורי הישיבות לצבא, ופניתי למר שמעון פרס שכהן אז כשר הביטחון, ובקשתי ממנו שיעמוד איתן נגד ההצעה הנ"ל, ואכן כן, פרס דיבר נגד דבר חמור זה בשיבת המחשלה וההצעה ירדה מסדר היום.

וגם כעת היטב חזק לי הדברים הנ"ל ששוב פעם רוצים להעלות לדיון את העניין של גיוס של בני הישיבות, וכבר נערכה פגישה משותפת של מר שמעון פרס עמי ועם הגרא"מ שך שליט"א ראש ישיבת פוניבז' והאדמו"ר מבלז שליט"א, והצהרנו מפורשות למר פרס, שוהיה אם יהינן להמשיך ולדבר על גיוס בני הישיבות ולערער את ההסכם של 'תורתו אומנותו', עניין זה לא יעבור בשתיקה מצידנו, ונניח הוראה לכלל בחורי הישיבות לא להתייחס כלל לסוג הוראה שתצא מהממשלה בענייננו. והבהרנו לו, שאם יגייסו תלילה בחורי ישיבות, ואפילו בחור בודד אחד, להי' ידוע שלא יהיה מצד הנציגים שלנו שום תמיכה ושיתוף פעולה. אך מר פרס לא רצה להתחייב על כך, ומתחילה דעתנו הייתה שתנועת ש"ס תתמוך במר פרס, אך לאחר דבריו הנ"ל, ישבתי עם חברי מועצת חכמי התורה והחלטנו פה אחד שאמים לדעת אנו, ונתמך בדעתו של ראש הישיבה הגרא"מ שך שליט"א וכן בדעתו של האדמו"ר מבלז שליט"א שלא לתמוך במר פרס.

כמו כן קיבלתי במכתב ששיגרו אלי הני תרי צנתי דדהבא, אישן היקר ידידנו ו' שלום הי"ו ממכון 'עטרת תפארת' וכן ממר אברהם מטלון הי"ו, אשר ביקשו שאצור את הסכמתי לפנות להקל עול ישראל, בו יובהר חשיבות הדבור של שפת לשון הקודש בצורה תקינה. ואכן דבר גדול הוא ואי"ה אחפנה לזה בהקדם ואכתוב הסכמה בתפץ לב.

ועל עניין הקלטת שרכשה מאת תלמידיו של ידידנו הגאון ר' אליעזר שלמה שיק שליט"א מיבנאל, בה נשמע בנשימה מזרחית עשרה מזמורי תהילים שתקן לאומרים הגה"ק מוהר"ר מברסלב זצ"ל, ורוצה להעתיק קלטת זו, החני להשיב:

הנה אם נכתב במפורש על הקלטת 'כל הזכויות שמורות' הרי שגזל גמור ואיסור חמור הוא להעתיק את הקלטת. ולא רק איסור הוא שלא לצורך מסחר אלא אפילו להעתיק את הקלטת באופן אישי, הגם שציונה עוד שקלטת זו י"ל על ידי המו"ל שהוציאו שנה שעברה את סדרת הקלטות של 'שירת הקבשות לשבת' בשיתוף ארגון חיב"ה בירושלים, ובידועי ומכירי קאמינא, כמה עזר ועגמ"נ יש להם בעניין זה, וקבלו הם בפניי בזמנו שיש הרוצים להשיג גבולם

עובדיה יוסף

הראשון לציון, נשיא מועצת חכמי התורה

בס"ד.....2

ולחתיק מהט את פרי יבולם, וכתבתי בזמני, שאל יהיו איש להעתיק קלטות אלו בין לעצמו בין לאחרים. ודון מינה ואוקי באחרת.

ובזמני בקשתי מידידני משכבר הימים הרב'ג ר' נעים אליהו שליט'א שייבקש מארגון חב"ד'ה שיאילו בטובם לאשר לידידני ר' יחזקאל אסתי'א שליט'א מבני ברק, שתתיר לו באופן אישי להעתיק מספר שירים על כמה קלטות, היות ועלה בדעתי לחלק קלטות אלו חתום אין כסף למנהלי חברה מונית שיש לו עימם קשר, לכן עשתי אמונה שתבקש מהמחול'ים אישור ולציון להם שההעניקה היא לא למטרת רווח.

וייזכר לטובה המנוח אהב התורה ולומדיה ר' יואל גילקוב צ"ל שבזמני שאל אותי על דבר רצוני לחלק לאנשים שחזרו בחשובה, קלטות של שירה ופיוט בחינם לזיוני הרביס, ותעתי לז' שיפנה להמו'ל ויאמר להם שרצוני לזכות את הרבים ולרכוש מהם כמות גדולה של קטנות ובתנאי שיקבל הנחה משמעותית וכך הוי שהטכיון.

מגוע להם שביקשת במכתבה שרוצה לפנות לנדיבי עם שיבואו לעזרת ה' בגיבורים וירימו תרומות למסירות בס' לומדות יתומות ובנות חסדי ישע כדוגמת בית התומות של הרב וייגרט בירושלם, ראיתי כל דו'י מצוה גדולה שאין לה' את רוע ושכר כפול מן השמים. ואבוא בבקשה על ידידני הרב הגאון ר' יובל אורנטלי'א שליט'א רב בית הכנסת איזקוב'י' בבני ברק, שבקש ממני להספיע על נדיבי עם שיעזרו ויתמכו בפעילות של משפחת אורנטלי'א בבני הי"ו ועל צבאם עומדת איתו העסקנות החשובה גב' חנה אורנטלי'א הי"ו, שגייס מתעסקים רבות בהלל'ת בנות שנמשגות בכת המיסיון ולצערנו אותן בנות אלו לא שפר עליהן גורלן והוצאות העלמ' ושיקומ'ן רב הוא. אי לכך אבקש בכל לשון של בקשה באם תואיל בטובה גם להתרם גם עבור הנ"ל. ואשר על ידו חסני' הארגון הותיק פעילים-יד לאחים בראשותו של ידידנו הרב החסיד ר' שלום רב ליפשיץ שליט'א הטוסקים בחצלת נשמות אבודות שטעו בדרכו והלכו נדרך שלא שיערו אבותינו והתחברו לבני השפחה והארגון הנ"ל עושה הכל בשביל להציל אותן והכל עולה ממון רב ואצ"ן שור בשבוע שעבר עדכן אותי הרב ליפשיץ שליט'א, שלאחר מאמץ עליון וסיוף גורמים רבים אשר אין כאן המקום להאריך, הוציאו כמה משפחות מטיר עזה תחל לשם שמים, אי לכך ראויים הם לכל עזרה ותרומה תבורכי מפי עליון ושכמ"ה.

לגבי מה שביקשת שאפנה לידידני ר' לוי לוי'ף הי"ו שירים את תרומתו להדפסת סידורי מנחה וערבית שיוצקו ידיו של מוסד 'בית יעקב' הספרדי בעיר בני ברק, לא אחד שכבר פניתי להנ"ל שיעמוד לי לעזר בהדפסת שו"ת חזון עובדיה שו"ת'ה אמור לצאת לאור עולם.

אד בטי'ד עלה ברעיון לפנות לנדיב הנכבד מר בן ציון אברמוף הי"ו שהודיע לפני מספר חודשים כמות גדולה של ספרי תפילה של מנחה וערבית לע"נ תוריו ז"ל וקראם 'בית יעקב ורחל' והנ"ל מוכן בחפץ לב ^{לראש} ספרי תפילה במספר אשר יושט עליי. ומה' כוננו מצעד' גבר שטס סידור זה מתאים לשמו של מוסד 'בית יעקב' זה, וכבר בימים הקרובים אי"ה מר אברמוף הי"ו ישלח למוסד את סידורי התפילה.

לגבי בקשתך שאפנה לחנונת חב"ד'ה שיתרמו סידורים שהנ"ל עיי' טובת בית הכנסת היישוב 'מורשת חיים' בגליל, כבר קדם לבקשתך ופנה אלי תלמיד ר' שמואל שמאי הי"ו, ושם לי שהות ישי' לו הכרת הטוב לשיבה בה למד בעבר בגן ה' משה הי"ו, 'ישיבת 'פורת יוסף' בעיר העתיקה וכשיבה בסניף הנ"ל וכן בסניף בשכונת קטמון שסרים להם סידורי תפילה, היות ואיבדו מהם בלו מרוב שימוש, אי לכך בקש ממני שאפנה לארגון הנ"ל שיאילו בטובם לתרום כמות של סידורים אי לכך במחילה לא אוכל להיענות לבקשתך בעניין.

והי רצון שחזקה יחד עם בעלה היקר ר' שלום הי"ו שחפץ ה' בידם יצלה להכנות פעלים לתורה ולתעודה ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו ברוב אושר ^{אז} וכבוד וכט"ס וזאת מכל יוצ"ה, אמן.

נ.ב. מצורף מכתב ^{אז}

שכתבתי בזמני לגב' אורנטלי'א הנ"ל.

בכבוד רב

אורי' י.

עובדיה יוסף

עם גילוי דעתו של מרן הגר"צ זצ"ל בנושא זה

בט"ד

הרב המקומי הספירדי
עמנואל

תאריך חמ"ב ג'

पत्र गुण

בי"א ונמצא טובה ארע' עברת רבא ורימא דנפשי' חכמי ביצנא ופחטא

היה זה י' אלול יום קדוש

[illegible]

הנהגות אלו הן כאלו שהיו נהוגות בלשונות אחרות. והנהגות אלו הן כאלו שהיו נהוגות בלשונות אחרות. והנהגות אלו הן כאלו שהיו נהוגות בלשונות אחרות.

[illegible]

אנחנו צריכים להבין את המצב הכלכלי של ישראל ואת
התפקידים שיש לנו בהקשר הזה.

[illegible]

over

הסכמת הגאון רבי דוד פנירי שליט"א

עם גילוי דעתו של מרן הגר"צ אבא שאול זצ"ל בנושא זה

חנוכה פ"ד

המלצה

בואו ונחזיק טובה להאי גברא רבא רחמא דנפשאי החכם הצנוע והחשוב הרה"ג ר' אהרן יהושע כהנא שליט"א השוקד זה שנים רבות באהלה של תורה, וחיבר חיבור מפורט ומבוסס ממקור ההלכה בדין כיסוי שוק באשה ערוה, אשר לאחרונה נחשב בעיני רוב העם לחומרא וחסידות יתירה, כך שרק חלק זעיר של הנשים מתהדרות בצניעות זו.

לדאבונינו, הנהירה אחרי תרבות אמריקה ואירופה גרמה את זאת בכל מישור החיים, הבילויים בבתי מלון ועוד... בארץ ובחו"ל, והשאיפה למותרות ולמתירנות היו בעוכרינו. היציאה של הנשים לעבודה במשרדי הממשלה למיניהם כדי לקבל משרה גבוהה ומשכורת מסחררת כדי לאפשר לגור בדירות פאר והדר, וחוזרים לתרבות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בתערובת עם חילונים, גברים ונשים רח"ל.

הצפייה במכשירים הרסניים המובילים לתועבות הגויים הפכה אותנו לגויים בתחפושת יהודים, אנחנו חייבים לעצור את מגפת ההיתדרדרות הנוראה הזו, ולהוקיע את הסוחרים המגרים וקורצים לכל עין כדי ליפול ברישתם להשתלב לאופנא החדשה הארורה המשחיתה כל נפש יקרה, וצריכים אנחנו לדעת שאסור לנו להיכנע להסתגל למציאות הזו, בפרט בתקופה זו שכל הגויים זוממים להכריתנו ואין אנחנו יודעים מה ילד יום, נתחזק בצניעות ונוסיף זכויות לכל עם ישראל כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו, והוא יעשה לנו נסים ונפלאות כאשר עשה לאבותינו ויכרית את כל שונאנו ואויבינו המבקשים רעתנו.

הרי הנביא ישעיה מתריע על בנות ציון שחיו בתקופתו אשר פרצו גדרות הצניעות בעם וגרמו לאסונות כבדים ולחרבן בית המקדש, והתקיים בנו האזהרה הגדולה של התורה "ולא יראה בל ערות דבר ושב מאחריו".

אנחנו צריכים להבין שבגדי הצניעות הן "השחפץ" הרוחני המגן עליה ועל בעלה ועל ילדיה ועל כל עם ישראל כולו בארץ ובגולה, וממילא באה אלינו ההגנה הגופנית כשם שמגן על כל איש לוחם בקרב.

הזוהר בפ' נשא מתריע על כך נוראות, ומשבח מאוד את הצניעות כאמור "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך", ולא בשווקים וברחובות, אם אנחנו מאמינים בדברי חז"ל שבזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ובזכותן עתידין להיגאל, הרי נעשה זאת ברצון מלא ואין צריכים לשיכנועים.

כולנו צריכים לדעת ולהבין שזו ההגנה שיש לנו בכל מצב, ואין מזרזין אלא למזורז.

ואנחנו בתקוה שכל בנות ישראל יתהדרו בלבושן כפסק הרבנים ובכללם הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל שאורך השמלה תהיה עד חקרכול, ולא מועיל לכסות הרגל בגרב, ובפרט אם הוא שקוף שדינו כערוה בעששית דלא הוי כיסוי. ועלינו לצאת בהסברה באסיפת עם, באמרי נועם, כדי שהדברים יתקבלו, ואז תחזור עטרה ליושנה, וישראל ישכון לבטח. הקב"ה יראה בעונינו, וישיב שכנתו בתוכנו, ויגאלנו גאולת עולם, ובא לציון גואל, אמן כן יהי רצון!

בכבוד התורה, דוד פנירי

מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל

בענין מקום השוק

הרב שלמה זלמן אויערבאך

פּעזיטיק **ירושלים** תּזבג"א

[illegible]

ערש"ק שמות תשמ"ז

למעכ"ק הרב הגה"צ יצחק אייזיק ראזענבוים שליט"א האדמו"ר מזוטשקא, אחרי מבוא הברכה בכבוד ויקר כיאות, תמול הגיעני יקרת מכתבו אף שהספר אינו אצלי אבל ראיתי שהכל נערך ומבואר יפה במכתבו. אז סמכתי בעיקר על המשנ"ב, אולם כבר מזמן נוכחתי לראות שרבו מאד החולקים שהוכיחו בראיות ברורות דשוק האמור לגבי אדם אין הכוונה לירך, ובעזה"י"ת אבקש מהמחבר לתקן הדבר.

והנני מסיים וחותם במיטב הברכות

שלמה זלמן אויערבאך.

(הובא בספר דברי שלום, עמ' שלט. וע"ע בבגדי קודש עמ' יד).

מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א

בנו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל

Yitzchak Yosef

The Rishon Lezion
Council of Torah Sages
Jerusalem

בס"ד. כ"א שבט תשפ"ה, 280/פ"ה

יצחק יוסף

הראשון לציון
מועצת חכמי התורה
ירושלים

דברי ברכה

קיבלתי גיליונות הספר הנכבד "בגדי קודש" סובב והולך על דיני והלכות הצניעות לנשים ובנות, מעשה ידי אמן נטע נאמן, יראת ה' היא אוצרו ועליו יציץ נורו, שמן תורק שמו כבוד שם תפארתו הרה"ג ר' אהרן הכהן שליט"א.

וראיתי שהאריך לבאר היטב המעלה באורך החצאית, וכל כללי הצניעות, וכן הרחיב בענין האיסור החמור של פאה נכרית, שהוא שטות והבל, שאנשים שקרויים בשם "בני תורה", ודוחקין עצמן להחמיר בכל מידי דחסידותא, גם בדברים שהם חשש דרבנן רחוק, ומוסיפים חומרות, ואילו בדבר שהוא דאורייתא, וכל יסוד קדושת בית ישראל, מקלין ביד רמה, שבת ישראל צנועה שהייתה בירכתי בית אביה, מזמן החתונה ואילך תצא בראש כל חוצות בפאות נוכריות, ובשיער פזור, וממילא משחיתים בנפשה את כל הרגש של הצניעות, ומשם נמשכים לבגדי שחץ, ויהירות וגאווה, ובעיות בשלום הבית.

ונוסף על הכל, שכבר נתגלה שיש חשש חמור מאד של עבודה זרה בפאות הנוכריות. והדבר נפרץ באין מוחה.

לכן דבר גדול עשה הרב המחבר, לזרז את בנות ישראל הכשרות ללבוש מלבושי כבוד על פי כללי ההלכה, והדבר מבורך מאוד וחשוב בפרט בדורנו זה שהפריצות ברחוב גדולה מאוד, וכבר אמרו חז"ל בירושלמי (מסכת יומא פרק א דף לח טור ד /ה"א) שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שימשו בכהונה גדולה, שלחו חכמים ואמרו לה מה מעשים טובים יש בידך, אמרה להן יבא עלי אם ראו קורות ביתי שעורות ראשי ואמרת חלוקי מימי. וכן הוא במדרש רבה ויקרא פרשת אחרי מות (פ' כ' ס' יא), מבואר כי אישה המתנהגת בצניעות יתר, ומחמירה על עצמה זוכה לבנים צדיקים וירא ה'.

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion
Council of Torah Sages
Jerusalem

יצחק יוסף
הראשון לציון
מועצת חכמי התורה
ירושלים

ונוסף על זה, כל ההולכות על פי אופנה שחצנית זאת, בחצאיות קצרות, עוברות גם על "ובחוקותיהם לא תלכו" שבכלל איסור זה שלא להדמות להם במלבוש המיוחד לגוים, וכמו שכתב הרמב"ם (בפרק יא מהלכות עבודה זרה הלכה א) ומכיוון שנצטוונו ללבוש בגדי צניעות ולהתרחק מבגדי פריצות, הרי אופנה זו מיוחדת רק לגוים, והמתנהג על פי אופנה זו עובר על ובחוקותיהם לא תלכו. ומרן אאמו"ר רבינו עובדיה יוסף זיע"א, הליך על החצאיות מיני "למינים ולמלשינים אל תהי תקווה" (אוצר דינים לאשה ולבת עמ' תשפח. יביע אומר חלק ר' חיו"ד סי' יד אות א).

ובעניין אורך השרוולים - אף שמעיקר הדין מותר לאשה לגלות חלק הזרוע שבין כף היד למרפק, באופן שהמרפק עצמו מכוסה, אולם המחמירות על עצמן שלא לגלות עד כף היד, כדרך בנות ישראל הכשרות והצנועות, תבוא עליהן ברכת טוב (אוצר דינים לאשה ולבת עמ' תשפז. יביע אומר חלק יו"ד סי' יד אות א). והכלל הגדול בענייני צניעות הוא, להשתדל עד כמה שניתן שלא להתבלט ולצאת באופן שיכול חלילה וחס לגרום להחטיא את בני ישראל. הן בבגדים והן באיפור ובכיסוי הראש.

דבר נוסף שיש להזכיר ולהזהיר את בנות ישראל הוא, שלא די להיזהר ולהדר בצניעות במלבוש, אלא יש להדר גם בצניעות בדיבור, כגון שלא תדבר או תצחק עם חברותיה או בטלפון בקול, כשהיא נמצאת ברחובה של עיר, בצורה שאינה מכבדת את בתי ישראל. וכל הידור וסייג בענייני צניעות שהאשה מקבלת על עצמה, ובפרט בדור יתום זה, אי אפשר לשער את שכרה בעולם העליון. ובפרט מן הפרט כשהיא מזכה את הרבים, הן בדיבור, והן בעצם הופעתה בצורה נאה ומכובדת, שממנה יראו וכן יעשו. וזכות הרבים תלוי בה. ואשרי לה בזה ובבא.

אשר על כן, כמה מרנין ומשמח לקרוא על אומץ הלב להוסיף הידור בענייני הצניעות, [כמנהג נשות גדולי הדור], אל מול כל החברה והמשפחה, וזוהי גבורה גדולה, וכמו שאמר התנא בן זומא (מסכת אבות פ"ד מ"א): איזהו גיבור? הכובש את יצרו. שנאמר (משלי טז, לב): "טוב ארך אפים מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר". שהרי אין יצר גדול לאשה מלהבליט את יופיה. נמצא שכל הידור וחיוזוק בגדרי

הלשכה: ישיבת חזון עובדיה ירושלים | טל': 02-5378010, פקס: 02-5377748
The office: Yeshivat Hazon Ovadya Jerusalem, Israel | Tel: 02-5378010, Fax: 02-5377748
Email: lishkatmaran@gmail.com דוא"ל:

Yitzchak Yosef

The Rishon Lezion
Council of Torah Sages
Jerusalem

יצחק יוסף

הראשון לציון
מועצת חכמי התורה
ירושלים

הצניעות, גדול כוחו וערכו לפני מי שאמר והיה העולם, ועושה נחת רוח עצומה לפניו יתברך. ואם בכל הדורות כך, בדור יתום זה על אחת כמה וכמה. בפרט שאשה משכלת הנוהגת בחכמה בתבונה ובדעת, יכולה להשפיע בעצם הופעתה בצניעות, אף ללא מילים, על כל סובביה שיתחזקו אף הן. ויש בכך משום זיכוי הרבים.

וכבר קבע מרן אמו"ר זיע"א ברכה מיוחדת לנשים הצדקניות שמואסות בפאה נכרית, וכמו שכתב בשו"ת יביע אומר (חלק ה' אה"ע סי' ח) בזה הלשון: "וכל אישה המקבלת עליה לשמור לעשות ככל דברי רבותינו הפוסקים שאסרו הדבר בכל תוקף, ולצאת אך ורק בכובע או מטפחת המכסה את כל ראשה, תתברך בכל הברכות שבתורה, ובמזוני ריחי ובבני סמיכי, ותזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, מורי הוראות בישראל". וכן כתב שם הלוח המפתחות: "וכל אישה הנמנעת לצאת בפאה נכרית ולובשת כובע או מטפחת, תזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'".

ואסיים בברכה להרב המחבר שליט"א, שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה. וחפץ ה' בידכם יצלח להרבות קדושה וצניעות בעם ישראל, ויהי רצון שהשי"ת יחיש את גאולתנו ופדיון נפשנו בזכות צניעותן של הנשים צדקניות. אכ"ר.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון

הלשכה: ישיבת חזון עובדיה ירושלים | טל': 02-5378010, פקס: 02-5377748
The office: Yeshivat Hazon Ovadya Jerusalem, Israel | Tel: 02-5378010, Fax: 02-5377748
דוא"ל: lishkatmaran@gmail.com | Email:

הסכמת מרן הראש"ל הגר"ד יוסף שליט"א

בנו של מרן הגר"ע יוסף זיע"א

ומחבר הספרים "הלכה ברורה"

הרב דוד יוסף

ראש בית המדרש "יחוד דעת" וחבר מועצת חכמי התורה

ב"ה ירושלים, ל' שבט התשפ"ד

הסכמה

ראה ראיתי גיליונות הספר הנותן אמרי שפר "בגדי קודש", ביאור מקיף ועמוק בדיון כסוי רגל האשה ודת יהודית, אשר כתב האברך היקר והנעלה, אוצר כלי חמדה, שוקד באהלה של תורה, לילה כיום יאיר חשכה כאורה, מזכה הרבים הרה"ג רבי אהרן יהושע כהן שליט"א.

בעברי בין בתריו ראיתי שחקר ודרש בדרכה של תורה, ממקורות ההלכה בתלמוד ובדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, צולל במים עמוקים ומעלה פנינים, הולך סביב אחר הוראותיו של אמו"ר מרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בספריו וכתביו הרבים, וכל דבריו הינם ערוכים בסדר נפלא, דבר דבור על אופניו, בשפה ברורה ובבהירות נפלאה, לא הניח פינה זוויט בדינים אלו, ודבריו הנכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, ובודאי שיש בספר זה תועלת רבה לכלל הציבור ואף לתלמידי חכמים לדעת את גדרי הלכות אלו ומקורותיהם בש"ס ובפוסקים, שכן רבים וטובים נכשלים בהם, וסומכים על שמועות לא מבוססות, ודינים אלו הינם מעיקרי התורה ויסודות הדת, ולפעלא טבא אמינא איישר חיליה לאורייתא.

והנני מתכבד לברך את הרב המחבר שליט"א, שיוכה להפיץ מעיינותיו חוצה, ויחבר עוד חיבורים נפלאים ומועילים לזכות את הרבים בישראל, ויוכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך שלום ושלווה עושר וכבוד וכל טוב, אמן.

הכותב וחותם לכבוד עמלי תורה,

דוד יוסף

הסכמת מרן הגאון הגדול רבי מאיר מאזוז זצ"ל

ותלמידו מקורבו הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א

להו"ד ידוע, שהיבורנו 'בגדי קודש' על אורך הלבוש היה מונח על שלחנו של מרן זצ"ל, שבועות מספר,

בחודשים האחרונים לחייו, ועיין בהם, ואז כתב את הצטרפותו המלאה לתלמידו ומקורבו

הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א.

ויזכר לטובה נכדו שהיה מוציא ומביא ודאג להביא למרן זצ"ל את היבורנו.

ער"ח טבת – נר חמישי של חנוכה – לסדר "כי נכון הדבר מעם האלהים" התשפ"ד .

חמותי ראיתי אור, אור יקרות וקפאון, ספרא נהיר ^(שם) דא' אבר' נ' תמי' א' חנוכה – לסדר "כי נכון הדבר מעם האלהים" התשפ"ד

באור התורה מזהיר, הספר הבהיר, היקר והחשוב "בגדי קודש" אשר חברו הכינו וגם חקרו האבך היקר והנעלה, לשם טוב ולתהלה, החה"ש והכולל, עדיו לגאון ולהלל, השקדן בתורה, ויראת ה' טהורה, כהן שדעתו יפה, מנופה ב"ד נפה, הרה"ג כה"ר ר' אהרן כהן נר"ו יאיר ויורח. ואע"פ שלא הכרתיו מקורבו, מ"מ מתוך כתבו של אדם ניכר אשר יראתו קודמת לחכמתו, ויגע וטרד ללבן דבר ה' זו הלכה, מפי סופרים וספרים ראשונים ואחרונים, חדשים עם ישנים, וניכר חיפושו אחר האמת, ויורד למצולות הים והעלה פנינים ומרגליות, והארץ והרחיב מענין לענין באותו ענין, לברר כמה וכמה פרטים בענייני צניעות בת ישראל וקדושת עמנו. וזו הלכה העלה, שהשוק הוא החלק שמתחת לברך, וצריך כיסוי כדון כשאר כל הגוף, וצריך ללבוש שמלה או חצאית ארוכה לכסותו, ואין די בגרביים, ובפרט בגרביים בצבע הרגל וכ"ש דקות ושקופות שאינן כלום, ואין הדבר משתנה לפי רוח הנושבת בדור, אלא הוא חובה כשאר כיסוי הגוף. ודבריו חיים וקיימים. וכבר דברו בזה הרבה, וכתבו חוברות וספרים לחזק ענין זה, ואשריהם ואשרי עליהם, והרהמ"ח נר"ו הביא דבריהם ופלפל בהם, והוסיף עליהם כדי ה' הטובה עליו, וכל חיזוק נוסף בצניעות, מעלתו גדולה ושכרו רב.

ואע"פ שענייני ראות שאין דורנו עולה יפה, ואף החרדים לדבר ה' בשאר עניינים, הנה בענייני צניעות בכלל ובכניין זה בפרט, אינם נוהגים, ומקלם גידל להם, ונתפסים באיזו דעה או איזו סברה להקל, ולא זו בלבד, אלא גוערים במי שעושה אחרת, אין לנו להתפעל ולהתרגש מזה, וכבר כתב בזמנו מרן הגאון האמיתי ראש הישיבה נר"ו ע"ז מליצת החיד"א: "זה דור דור שוא". ואנחנו וראים בעוה"ר איך הדור יורד בענייני קדושה וצניעות עשר מעלות אחרונות, ואנשים הרחוקים איבדו כל רגש, ובלי שום בושה מסתובבים ברחובות קריה בפרציות נוראות. וזה לבדו טעם נכון כדי שאנחנו היראים ועובדי ה' נוסף צניעות על צניעות גם בדברים שאינם חובה, וכ"ש בדבר שהוא דין והלכה גמורה. לעשות נחת רוח לפני אבינו שבשמים, ולהוסיף שמירה על עמנו, ולהשרות השכינה במוכנו.

ויה"ד שחפץ ה' בידו של ההמ"ח יצלח, להגדיל תורה ולהאדירה, ברוב טובה וברכה. ומי שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, יעשה עמנו נסים ונפלאות, ויראנו לטובה אות, ויגלה קץ הפלאות ברחמים גדולים, אמן.

הכו"ח לכבוד התורה והקדושה, ע"ה אליהו בנימין מאדאר ס"ט.

אני מצטרף לכל האמור. וישר כחו. נאמן ס"ט.

הסכמת הגאון רבי שלמה יוסף מחפור שליט"א

חבר מועצת חכמי התורה ומח"ס יד שלמה

שלמה יוסף מחפור

אב"ד בד"ץ "יורה דעה"

ורב ומו"צ דשכונת נוה אחיעזר ושיכון ו'

בני ברק

יג טבת פד

בס"ד, יום

דברי ברכה

לכבוד הרה"ג אהרן יהושע הכהן שליט"א.

קבלתי ספרו החשוב 'כיסוי השוק כהלכתו' בענין חיפוי הרגל משום צניעות לכל ארכה.

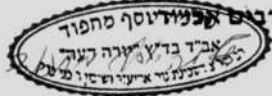
וביקש ממני כבודו את הסכמתי לפסקו, ומי אני כי אבוא כשר המסכים אחר המלכים אשר משלו בכיפה מרן הגרע"י ורעהו מרן הגרב"צ אבא שאול ומרן הגר"ח קנייבסקי זכותם תעמוד לנו בדור יתום וחבול זה.

והן אמנם ביאר דבריהם באופן נאות ומורחב, באשר כבר כתב כבודו שדיני הצניעות הם הררים התלויים בשערה.

כתר זעיר, ברצוני לעורר כי נשים אפילו צנועות ביותר בביגודן אינן שמות על לב כי גם בהנהגתן חייבות לנהוג כבת מלך, ולא להרבות בשיח ודברים עם שכנים ומכרים ובעלי חנויות ובעלי הסעות וכד' וכל שעסקו עם הנשים, אלא בקצרה ובדרך כבוד בלבד.

וכמה מכשולות נוראות אשר ראו עיני בימי חלדי באו דוקא מטומאת הדיבורים היתירים וההודאות, וראוי משום קדושה וצניעות שלא תכיר האשה טובה רק לבעלה ובני ביתה.

ואסיים בברכה למע"כ כי יתבדרון שמעתתיה להוסיף קדושה בעמנו ויזכה לכל הטוב הצפון למזכי הרבים.

רחוב אמרי חיים 32, בני-ברק טל: 03-6769702

* א.ה. כך קראתי לספר כשמסרתיו לרב, אך לאחר מכן שיניתיו ל"בגדי קודש", וחילקתיו לשני חלקים – "כיסוי השוק כהלכתו", ו"דת יהודית כהלכתה".

ולשמשו בעת כתיבת חיבוריו

70

2 23

[illegible]

၅၇၂၂

222
1922

הסכמת הגאון רבי שאלתיאל עמר שליט"א
אשר זכה ליצק מים ע"י מרן הגרע"י זיע"א בקודש פנימה
ולשמשו בעת כתיבת חיבוריו

דברי ברכה

חזיתי איש מהיר במלאכתו, מלאכת שמים, לפני מלכים יתייצב, ושם העקוב
למישור, ושפתיו ברור מללו בדברים נכוחים ומוצדקים, אשר כל רואיו יגידון
ויעידון שכל דבריו אמת וצדק לאמיתה של תורה.

ה"ה הרב אהרן הכהן שליט"א

ובעוונות הרבים חשכה ירדה לעולם, ואף בדברים הפשוטים ירדה מחלוקת
לעולם, והעם נתפס לקולות ללא כירור מוצדק.

והן עתה אור איש טהור חגורו ושינס מותניו להביא את האמת הצרופה לפתחם
של גדולי ישראל שיעוררו את העם להתחזק בצניעות אשר היא מאושיות הדת של
עם ישראל וכל קדושת עם ישראל עליה יכון. ויה"ר שיתקבלו דבריו בנעימים,
שנאמרו מלב טהור ובראיות פשוטות, בלב כל חכם לב. ויתעוררו רבני הקהילות
לדרוש ברכים על פרצה כואבת זו אשר פשתה ברחובותינו.

ואין דבריו צריכים חיזוק כלל, וברור שהיא דעת מו"ר זצ"ל, כמבואר בחיבורו
באורך (מעמ' עה והלאה) מכמה מכתבים. וידוע שרבנו חזר כמה פעמים בע"פ או
במכתב מדבריו, ולא תקנס בספריו. וכמו שאמר רבנו כמה פעמים שאדם מעותד
לטעויות, ורק אשר לא אדם יקרא, אינו חוזר בו. ויש בידינו כמה וכמה הלכות
שרבנו חזר בו אע"פ שבספריו כתב להפך. ולא ידעתי מה פנה אלי באשר הדברים
מפורשים ונכונים מצד עצמם, וכן ראוי לכל בת ישראל לכסות השוק עד הקרסול.

ולא נצרכה אלא לברכה, יה"ר כשם שזכית לעמוד על סוגיא זו באורך וברוחב, כן
תזכה לכיין לאמיתה של תורה בכל לימודיך, ולהרבות טהרה וקדושה בעם
ישראל, ובזכות נשים צדקניות נגאלו ונגאל במהרה, אכ"ר.

בברכה, עמר שאלתיאל

הסכמת הגאון רבי עובדיה יוסף טולידאנו שליט"א

נכדו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל

עובדיה יוסף טולידאנו

מח"ס שו"ת "משיב משפט" ועוד

אב"ד בנדין דרכי תורה ירושלים

בס"ד, כח אדר ב' תשפ"ד

מילי מילי קטני

הן עדיין מהדהד באזנו דבריו הנלהבים של מו"ז מרן זצוק"ל, בשבח צניעות בנות ישראל, והיה רגיל להביא דברי הגמרא בסוטה (מח, א) שכשרב הונא ביטל את שירת הפריצות, הוזלו המחירים באופן יוצא דופן. ואילו כשלא ביטלו זאת, היו המחירים יקרים לאין שיעור. הרי שחכמינו ז"ל תלו את המצב הכלכלי, לא בזרותו של שר האוצר ולא בנגיד הבנק, גם לא במצב הכולל בעולם, אלא במעשיהם של בני האדם ובעיקר הקדושה והצניעות.

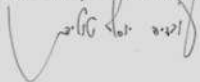
כך - היה אומר - אנו רואים אצל יוסף הצדיק שכבש את יצרו, ובשביל צניעות שהיתה בו, הביא שובע לעולם וכלכל עולמו בחסד וזון ופרנס את כל העולם ואת כל בית אביו. חכמינו ז"ל (בראשית רבה פר' וישב פז) אומרים: "הים ראה וינוס" - מה ראה הים? ארנו של יוסף ראה, שעליו נאמר "וינס ויצא החוצה". נמצא שכל ישראל ניצלו מטביעה בזכות צניעותו של יוסף! וכן אמרו חז"ל (בראשית רבה פר' מקץ צ): פה שלא נשק בעבירה, נאמר עליו (בראשית מא, מ): "על פיד ישק כל עמי". צוואר שלא נתנו לעבירה, נאמר עליו (שם, מב): "וישם רביד הזהב על צווארו". נמצא שכל איבר נתקדש על ידו, ואשר על כן זכה וקיבל שכרו בעולם הזה ובעולם הבא.

בואו ונחזיק טובה להרה"ג ר' אהרן יהושע כהן שליט"א, אשר אסף איש טהור דברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בחיזוק הצניעות וכיסוי השוק, לקדש את עמו ישראל באהבה. וכבר מרגלא בפומיה דמו"ז מרן זיע"א, שאם תראה נשות או בנות הרבנים שאינן צנועות כדבעי, דע לך כי אין זה משום שכזה ראה וקדש, אלא שאינן שומעות לאביהם / לבעליהם. וד"ל.

והגם שאינני ראוי להיות שר המסכים, לעמוד בין החכמים, מכל מקום לעשות רצונו חפצתי, להיות בין המברכים וממילא בין המתברכים. אשר על כן, גם ברוך יהיה הרב המחבר, שזוכה להרבות קדושה בעולם, ובזכות כך נוכה לגאולה השלמה, ולברכה תמידית במעשי ידינו.

חבר אני לכל אשר יראוך

ע"ה, עובדיה יוסף טולידאנו

הסכמת הגאון רבי יעקב ששון שליט"א

נכדו של מרן הגר"ע יוסף זיע"א

בס"ד.

יעקב ששון

ראש הכולל מדרש רשב"י בעי"ת בית שמש

ב"ה

כ"ה אדר הראשון התשפ"ד

ראיתי צדיק לפני, גדול בתורה וביראת ה', הרה"ג רבי אהרן כהן שליט"א, אשר ערך וסידר דברי הפוסקים בעניני קדושה, ואשרי חלקו שנתקיים בו מה שנאמר, ואשתשע במצותיך אשר אהבתי, ודבריו נאמרים בבינה ובהשכל, לדון ולהורות לבית יעקב את הדרך הטובה אשר ילכו בה, אשרי כל חוכי לו.

גם ראיתי אשר ציין לדברי מרן זקני זצ"ל בספר טהרת הבית חלק שני, ודבריו נאמנו מאד. ומה יפית ומה נעמת, כאשר בזמנינו זה, כמעט נעדרת הקדושה מן העולם, והנה קם גבר חכם בעוז, לעלות בפרץ ולגדור גדר על בית ישראל, לעמוד במלחמה ביום ה', ובכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה, ואני תפלה שיהיה הדבר לתועלת מרובה בעזה"י, כי שמענה נשים דבר ה', ותקח אזניכם דבר פיו, לקיים את אגרת הזאת, ולמוכיחים ינעם, ועליהם תבא ברכת טוב.

ואברך לכבוד הרה"ג המחבר שליט"א, שעוד יזכה לשקוד על התורה ועל העבודה, ויעלה מעלה מעלה לגאון ולתפארת, יראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצלח.

בברכה נאמנה,

יעקב ששון

הסכמת הגאון רבי שמעון ללוש שליט"א

מקורבו ותלמידו המובהק של הראשון לציון

הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א

בית מדרש גבוה להוראה "תורת מרן" אלעד יב"ץ
בנשיאות עט"ד מרן הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בהנהגת הרב"ג רבי שמעון ללוש שליט"א

ב"ה

י"ב טבת התשפ"ד

הסכמה וברכה

הואב לפני החיבור הנפלא, הנחוצ והיקר, רב האיכות, **"בגדי קדוש"**, העוסק בבירור גדרו "כיסוי השוק כהלכתו", והמסתעף בגדרי "דת יהודית" ועוד, ששיטתו וערך האברך השקוף, נטע נעמן, היקר והחביב ונוגה לו סביב, חיכו ממתקים וכולו מחמדים, כבוד שם תפארתו, ידידיו הרב"ג ר' **אהרן כהן** נר"ו, אשר קיבץ כעמיר גורנה מדברי השי"ס והפוסקים, ראשונים ואחרונים, למען דעת סודות הדינים אשר בהם תלויה הלכה זו כדבעי, על סעיפיה ופרטיה, וראיתו נושא ונותן בדברי רבותינו כדרכה של תורה, במטרה ללבן הסוגיא למעשה, ובמטרה חשובה נוספת לעורר על ידי המו"מ את עיונם של חובשי בית המדרש, שיכירו כראוי נושא נכבד זה, וכבר אתמחי גברא בספרו "תהילת אהרן" בכתיבת שו"ת בהלכה וחידושים על השי"ס.

והנה בודאי "חובה קדושה" מוטלת על כל מי שבידו לפעול למען רוממות הערך הנכבד של צניעות בת ישראל, "בנות מלכים", שיהיה לבושן הולם את מעמדן, לקיים בעצמן "כל כבודה בת מלך פנימה", ממשבצת זהב לבושה" (תהלים מה ד), ופירש רש"י, "אותם שכל כבוד תלוי בהם וכו', אשר נהגו עצמם בצניעות, עתה בגדיהם חשובים ממשבצות זהב של כהנים גדולים". וכן הורה לי אישית מרן שליט"א לחזק נושא זה חיבור זה. ובפרט שכי"ה דעתו של מרן זצ"ל שהביע כמחה מכתבים בנושא זה, (והואב בתוך החיבור), ובכל צעד שעושים בנושאים יקרים אלו מרחיבים גבולות הקדושה, ועושים מקום לשכינת עוזנו, כמ"ש "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך" וכו'.

ולא נכון עושים אותם שלעיתים גורמים בדיוניהם חלילה לצנן מגמת קודש של ביעור הרע וסילוק הטומאה מן המחנה, כמ"ש "ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריך" חלילה וחס, דאף שבפרטים מסויימים מאד יש מקום לדון לגופן של דברים מצד הגדר ההלכתי, ואף תהיה בזה נ"מ לגבי לומר דבר שבקדושה כנגד אשתו בכה"ג וכדומה (ואנמ"ל), אבל בודאי לענין לצאת ברחובה של עיר, כ"צ לא פליגי שהרצוי והמשובח הוא להיות יותר בצניעות ובאופן הגדור מהערוה והמכשול, שהרי לימודנו רבותינו עיקר מהותי: "אלקיהם של אלו שונא זממה" (מנחות צג), ולכן דעת שפתיהם ז"ל (ויק"ר כד), ברור מיללו: בכל מקום שאתה מוצא "גדר" ערוה, אתה מוצא "קדושה"!

ואשר על כן, אשריהן בנות ישראל שמשתדלות להקפיד על ביגוד כפי דרך הצניעות, באופן היותר מכובד ויותר ראוי לשמור על כבודה של "בת מלך", שמכסה ברווח ולא בצמצום, ואינו מקרבות עצמן לגבולות ההלכה להימצא חלילה ב"קירבה" להנהגה של טומאה, ולכן נהוגות שידיה מרווח בשופי גם מצד ההרחקה ממכשול, וגם מצד השיטות בהלכה.

וכ"ש אם חנן אותן ה' בהשפעה על חברותיהן ומשתדלות ללמוד דעת בנושא היקר והנכבד הזה, ובעזרת כוחותן יבא יום והשפעתן של כל אותן שנהגות כך, תתרחב ותתגדל בחברה שלנו, ותתפשט כ"כ, עד שתהיה נחלת הכלל, וכבר אותן שאינן נהגות כך ירגישו אי נעימות ותפועל בהן השפעה חברתית לטובה ולברכה, ומחנה עם ישראל יתקדש, והשכינה תשרה בינינו, ותורתן של בחורי ישראל ובני התורה היקרים המסולאים בפי תהיה גם היא אז בקדושה ובטהרה, ויעלה ערכה והשפעתה שבעתיים להאיר את העולם, בזכות אותן בנות צדקניות חכמניות, אשריהן ואשרי חלקן בעולם הזה ובעולם הבא!

ולא נצרכה אלא לברכה להרב המחבר שתצא מגמתו מן הכה אל הפועל ויתגשם חזונו, וימשיך לחבר עוד חיבורים מועילים לזכות את ישראל, ולהרחיב גבולות הקדושה, ויראה נ"ר מרובה מכל יוצ"ח, ובכל פעליו הטובים, ובגאולה השלימה בב"א.

בברכת התורה ולומדיה,
ובידידות והערכה

Chochmat Shlomo

כולל
לאברכים מצויינים
"חכמת שלמה"

ע"ש המנה הויק
שלמה אסולין ז"ל
בראשות
הרב יעקב ישראל
טסה שליט"א

בתי הוראה
"נשמע קולם"
"טוהרת יוסף" - אלעד
שע"י קו ההלכה הספרדי הארצי

שיעורי תורה
לבני תורה ובעלי בתים

מכון "קול יוסף"
להפצת משינתו
של מרן זצ"א
kolyoseft@gmail.com

כתובת:

רחוב אבטליון 9 אלעד
(בית"ל חלקת מחזק)

055-677-2202 | טלפון | hochmatshlomo1@gmail.com

לתרומות: בנק פאג"י סניף 180 מספר חשבון 409-777005 על שם אוצר דעת - עבור חכמת שלמה

תוכן עניינים

מכתב מרן זצ"ל לרב בצלאל מזרחי.....ט	דעת מרן זיע"א היכן 'מקום השוק'.....ב
מכתב מרן לאברכי כולל "אור החיים"....י	דעת מרן זצ"ל ביבי"א בעניין 'אופן כיסוי
האם דין זה רק חומרא בעלמא או עיקר	השוק'.....ב
הדין.....י	מכתב מרן להג"ר נחמיה זלמן גולדברג...ג
מדוע לא דיבר ועורר על כך ברבים.....יב	מכתב מרן לג"ר משולם צוברי זצ"ל.....ד
דעת מרן זצ"ל בעניין האם דת יהודית	בירור וביאור דבריו בטהרת הבית.....ו
יכולה להשתנות.....יט	מכתב מרן זצ"ל להרה"ג רבי אליהו ראשיד
העולה מכל האמור.....יט	זצ"ל.....ט

הקדמה

ידוע בשער בת רבים נידון אורך החצאית וכיסוי השוק כהלכה, אשר דיו רב נשפך על נושא זה, ובס"ד זכינו להוציא ספר שלם בנושא זה "בגדי קודש", שם בשבעה פרקים תוכל לצלול לתוך בירור יסודי ומקיף בדעותיהם של כל גדולי הפוסקים לאורך הדורות, בין מבני אשכנז ובין מבני ספרד, מיסודות הדין והראשונים ועד פוסקי זמנינו. ולמעשה התבאר שם שהשוק הוא החלק שמתחת לברך, ולא מועיל לכסותו בגרביים בצבע הדומה לצבע הגוף, ולא זו בלבד אלא גם גרביים שחורות ואטומות לא מועילים, היות שצריך לא רק לכסות את הגוף, אלא גם את 'צורת' הגוף. ע"ש באורך מפי ספרים ומפי סופרים.

אולם מכיון שרבים שואלים בפרטות את דעתו של מרן פאר הדורות הגר"ע יוסף זצ"ל, ראינו לנכון להוציא בפני עצמו בירור מקיף ורחב המבאר באר היטב דעתו בזה. ואידך זיל גמור בספר המלא לראות את הבירור ההלכתי המקיף מיסודות הדין והראשונים, והמסתעף.

דעת מרן זיע"א היכן 'מקום השוק'

(סי' כח), ובשו"ת צור יעקב ח"ב (סי' א). ודלא כהפרי מגדים סי' עה במש"ז סק"א. ואכמ"ל. עכ"ל. וכן בט"ה"ב (ח"ב עמ' קסה, ובנד"מ עמ' קעב) לאחר שהאריך בזה, כתב דלכן יש להחמיר גם בחלק התחתון שמתחת לארכובה שיש עליו דין שוק באשה ערוה. עכ"ל. ובאמת לאחר שנודע לנו מהיכן נבעו דברי הפמ"ג (ע"י בספרי בגדי קודש עמ' כא ואילך באריכות) ממילא כל אחד יכול להבחין שא"א כלל לסמוך על דעה יחידה בזה, דהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא שהשוק הוא החלק שמתחת לברך.

הנה בעניין הנידון "היכן מקום השוק", עליו אמרו (ברכות כד.) "שוק באשה ערוה", ידוע דדעתו של מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל הינה ברורה שהוא החלק התחתון שמהברך עד הקרסול, ולא העליון, ולכן חייב לכסותו מדינא ולא ממנהגא בלבד, וכמו שכתב בכמה דוכתי.

וזו לשונו בשו"ת יביע אומר חלק ו' (יו"ד סי' יד אות א), שהירך למעלה מן הברך, והשוק למטה ממנו (ע' תוס' מנחות לו. בד"ה קיבורת, ורד"ק שופטים טו, פסוק ח. ובתשובת רע"א מה"ת

דעת מרן זצ"ל ביבי"א אופן כיסוי השוק

או שמלה] עבור חלק זה, כיעויין ביביע אומר הנ"ל². ונמשך אחריו בילקוט יוסף (אוצר דינים לאשה ולבת, עמ' תשפה).

אלא שבתחילה כתב מרן זצ"ל (ביביע אומר שם) רק שמקום זה יכוסה ב'גרביים' לא שקופות³, ולא הצריך דוקא בגד רחב [כחצאית

² בספר ואני תפילה ח"א (סימן עה בהערה) הביא את דברי מרן זצ"ל ביבי"א הנ"ל, וכתב ע"ז: אלא שלא הבנתי מה ענין בשקיפות, אם נהגו כדין 'רגל' אז גם שקופות נהגו ויהיה שרי כמו בלי גרביים בכלל. ואולי באותו זמן שכתב כן לא נהגו או משום פריצות כתב כן וצ"ב. עכ"ל. אך אין כאן שום שאלה כלל, דהלא גם ביבי"א שם [עוד קודם המכתבים] סבר בבירור שהשוק הוא התחתון, כמבואר להדיא בדבריו שם, ומשו"ה צריך לזה כיסוי מדינא, אלא שלא נחת להצריך 'בגד רחב' כשאר הגוף [עד אשר עוררו לכך הגרזין והסכים עמו במכתב משנת תשל"ט והלאה], וא"כ מה מקום יש לשאול עליו "שיהיה מותר בגרביים שקופות אם נהגו כן כמו בלי גרביים", כאשר הגרע"י סובר שזה השוק ושוב לא מועיל מנהג בזה. וזה פשוט.

³ ומ"מ פשוט שהכוונה בזה לגרביים שחורות וכיו"ב, דאילו גרביים בצבע הדומה לרגל, בודאי דלא מהני כלל, וכל שכן הוא מפאה נכרית. וכ"מ בשו"ת הראש"ל (ח"ב עמ' שצו ריש ד"ה ומזה), שצריך שהגרביים לא יהיו שקופות, "ולא כמראה הבשר". ע"ש. וכן דעת שאר גדולי הדור, וראה בזה בספרי "בגדי קודש" (פרק ב אותיות א-ז) באריכות. וזה פשוט מאד. ואין זה תלוי בעובי של הגרביים, אלא גם כאשר הן עבות מאד, אם הן דומות לגוף זה לא מועיל, היות ובעיית ה'צבע' ובעיית ה'שקיפות' הן שני בעיות נפרדות, ולא תלויות זו בזו. גם יש לדעת, שאף אם אין הצבע של הגרביים 'בדיוק' כמו צבע גופה של 'הלובשת', אסור, היות ואין הבדל כלפי המכשול הנגרם ממנה אם צבע זה תואם את 'גופה' דוקא או את של 'אחרות'. ועי' בזה באריכות בבגדי קודש שם.

ביביע אומר הנ"ל, ואינו מועיל גרביים, אלא אם כן תלבש בגד רחב כחצאית או שמלה עד הקרסול.

אולם בשנים האחרונות **נתפרסמו כמה מכתבים** מכתב יד של מרן זצ"ל, שכתב בהם להדיא שהוא חוזר בו ממה שכתב

מכתב מרן להג"ר נחמיה זלמן גולדברג זצ"ל

אהובה על הכל, בפרט שלפי כל להקת הפוסקים שהזכיר במכתבו, משמע שאפילו שאשה שהולכת עם שמלה שמגיעה לברך ולובשת גרביים אטומות זה לא נקרא כיסוי באמת, דלא הוי צניעות כלל. ולפיכך אשה שהולכת כך, אסור לקרות קר"ש כנגדה דהוי ערוה לכל דבר. ואמש ביקר אצלי ידידי הגאון רבי בן ציון אבא שאול (שליט"א) [זצ"ל] והרצתי לפניו את כל הנ"ל, והסכים עם דברי הדר"ג (שליט"א) [זצ"ל], ואף אמר עוד טעם בעניין זה, כיון שבזמן שאשה הולכת עם חצאית או שמלה עד הברך, יש חשש גדול שאם יתרומם לה החצאית או השמלה היא תעלה למעלה מהברך, ואם כך מה הועילו חכמים בתקנתן. (אמר המעתיק, ומ"מ אין זה טעם העיקרי, אלא הוא רק 'טעם מוסיף', כי עיקר הטעם הוא כנ"ל שיש ללבוש בגד רחב עד הקרסול ולא גרביים). וכבר איתא בשבת (צח:), תנא דבי רבי ישמעאל למה דומה המשכן לאשה שמהלכת בשוק ושפוליה מהלכין אחריה, וכתב שם רש"י, וז"ל: שולי בגדיה, כך היתה יריעה של אחריו נגררת בארץ. עכ"ל. ומוכח שבכל הדורות בנות ישראל הלכו כך בשמלות

וזה לשונו במכתב הראשון בנושא זה אחרי היבי"א הנ"ל: כ"ז אב תשל"ט. לכבוד ידידי וחביבי הרב הגאון המפורסם, חכו ממתקים וכולו מחמדים, כש"ת רבי זלמן נחמיה גולדברג (שליט"א) [זצ"ל], חתן ידידנו הדגול הגאון הגדול המופרסם כמוהר"ר שלמה זלמן אויערבך (שליט"א) [זצ"ל]. אחרי עתירת החיים והשלום וכט"ס. אגרתו המעולפת ספירים משבוע שעבר קבלתי לנכון. קראתי בכל לב דבריו המיוסדים על אדני פז. יפה דן יפה הורה, כל דילדא אמיה כוותיה תליד. אודות מה ששאל בעניין מה שהעליתי בשו"ת יבי"א ח"ו (יו"ד סי' יד) לגבי גרבי ניילון של נשים, שאם אשה לובשת גרביים כאלו, הואיל ושקופות הן ובשרן נראה דרך הגרביים, כמאן דליתנהו דמי. וכת"ר שליט"א כתב במכתבו שמשמע מדברי שאם אשה הולכת עם גרביים שאינן שקופות ולא נראה דרכן בשרן, מותר ללכת כך, ולא צריכה ללכת עם חצאית או שמלה שמכסה את את כל השוק ומגיעה עד עצם הקרסול. אמנם כך העליתי בספרי הנ"ל, אך אחרי העיון בדבריו, הנני מסכים לכל דברי כת"ר שליט"א, והאמת

³ **והורפם** צילומו בספר לקט ופרט (ח"ט עמ' מט), ובקובץ בית יוסף (גליון מו עמ' כג), ובקובץ יעלה הדס (ח"ד עמ' מב), ובקונטרס בא השמש (עמ' כח), ובעלון ותתענג בדרשן (גליון 44). והובא גם בריש הספר (לאחר ההסכמות), וע"ש עוד שהובא מה שכתב לי הרה"ג אהרן גולדברג שליט"א (בנו של הגר"ז נחמיה גולדברג זצ"ל שאליו מופנית חשיבות מרן זצ"ל) בעניין מכתב זה.

לכסות גם שם דוקא בבגד רחב כחצאית ולא סגי בגרביים.

והטעם פשוט, משום שגרביים הינן צמודות לגוף ממש, והרי צריך לכסות גם את 'צורת' הגוף, ולא רק את צבע הגוף, וכפי שהתבאר היטב בס"ד בספרי "בגדי קודש" (פרק ב אותיות י-יג) באריכות¹.

ארוכות עד הארץ. והלוואי שיכנסו דברי כת"ר שליט"א ללב בנות ישראל הכשרות. וכו'. כבוד רב ובתודה רבה מראש. עובדיה יוסף. עכ"ל.

מבואר מזה שמרן הגר"ע יוסף זצ"ל חזר בו ממה שמבואר ביבי"א הנ"ל דמהברכיים ולמטה סגי בגרביים, אלא צריך

מכתב מרן לג"ר משולם צוברי זצ"ל

אור החיים בב"ב, לקחני עם משלחת של רבנים לאדמו"ר הצדיק רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, שהיה גר שם, ושחנו לו בכאב את המזמה הנ"ל, ובין דבריו אמר שכל סבת התפשטות מחלת הסרטן ה", שכבר רבים חללים הפילה, צעירים ומבוגרים יחדיו רח"ל, הינה בגלל חוסר קדושה וצניעות, ואף פירט

ובמכתב נוסף² מתאריך ט"ו חשון תשמ"ז, כתב, וזה לשונו: לכבוד ידיד נפשי וחביבי רב הפעלים לתורה ולתעודה כש"ת הרה"ג ר' משולם צוברי שליט"א. וכו'. וזכרוני שבזמנו רצו לפתוח אנשי דלא מעלי, בית ספר מעורב בנים ובנות רח"ל בעיירת נתיבות, ורבי רפאל הלל שליט"א מנהל סמינר

¹ **בספר** ואני תפילה ח"א (סימן עה בהערה) הביא את המכתבים שכתב הגרע"י שחזור בו ממ"ש ביבי"א שמועיל גרביים אטומות וסוכר שצריך דוקא בגד רחב כחצאית או שמלה, וכתב על זה: "אלא שאיני יודע מדוע חזר בו, וצריך ביאור". אך באמת אדרבה ה'צריך ביאור' הוא מדוע סבר בתחילה דמהני גרביים, וכי מועיל לכסות את הגוף בבגד צמוד כאשר צורת הגוף ניכרת, הלא מכיון ששוק מחוייב בכיסוי, וכיסוי כולל גם כיסוי צורה, וכך נהגו בדורות המתוקנים שקודם פרוץ ההשכלה, ממילא אין מקום לבדות קולא בזה שאע"פ שצריך לכסותו, לא צריך לכסות את צורתו, ללא מקור נגד המנהג המקורי בזה. ועי' בזה באריכות לעיל בפרק ב. [אלא שלענ"ד הנראה בזה הוא, שבתחילה לא נחת מרן לזה, משום שבכך היה איכא כעין אפוש'י 'פלוגתא' בין הנהגו - שנהגו הרבה לילך אפי' בלי גרביים או גרביים שקופות וכיו"ב (וכידוע היו פרצות יותר גדולות, ואכמ"ל) - לבין הדין האמיתי, ולכן לא עלה על דעתו זה הדבר שיהיה צריך בגד רחב, אלא רק שלא מועיל גרביים שקופות וכו', עד אשר עוררו לכך הגרז"ן במכתב משנת תשל"ט והלאה, שמאחר שהוא צריך כיסוי מדינא, ממילא צריך בגד רחב].

² **צילומי** נדפס בעיתון 'הדרך' ד' שבט תש"פ, וכן הובא בגליון ותתענג בדשן הנ"ל. והובא צילומי גם לעיל בריש הקונטרס). ובמצגת שיצאה לאחרונה הוסרט חתנו של הרב צוברי (הרב חיים סולמין שליט"א, ראש מוסדות "תורה וחסד") שהוא מאמת את המכתב הזה, וכה דבריו: נתבקשתי לאשר את אמיתות המכתב בעניין אורך החצאית שקיבל מר חמי ממרן הגר"ע יוסף זצוק"ל, מר חמי כיהן למעלה מיובל שנים כרבה הראשי של גן יבנה, כשהציבור ביקש ממנו לפתוח בית הספר, הוא פנה לרב עובדיה כדי לדעת איך להנהיג את הציבור שמה, במה להקפיד. והתשובה של הרב עובדיה בעניין האורך הזה של החצאית. המכתב הזה נמצא ברשותי, והוא מכתב אוטנטי (מקורי). עכ"ל. וכן כתב לי אישית שהמכתב הנ"ל נמצא ברשותו, כמובא לעיל בתחתית צילום המכתב של מרן.

ספרדים לאשכנזים. רצוי מאד עד כמה שאפשר שלא יהיו הגרביים שקופות שהבשר נראה מתחתיהן. בכבוד רב, עובדיה יוסף. עכ"ל. ולכאורה משמע מזה שסובר דכן מהני גרביים, ולא בעינן חצאית, דלא כהמכתבים הנ"ל.

אולם נראה ברור דהתם נתן את הרע במיעוטו, דהיינו לפי הנוהג העגום שהולכות הרבה נשים עם חצאיות קצרות שלא עד הקרסול, יש להם עכ"פ ללכת עם גרביים אטומות (והיינו שלא בצבע הדומה לרגל, וכמו שהתבאר בבגדי קודש פ"ב באורך), ובפרט שזה הרי היה נידון השאלה שם "האם צריך ללבוש גרביים", ולזה אמר שלא להולכות עם חצאית שלא עד הקרסול חייבות לכסותו עם גרביים, אבל אה"נ מעיקר הדין יש לילך עם חצאית עד הקרסול ולא להסתפק בגרביים. וכן דייק לישניה דלפני הכל פתח דבריו וכתב "שאם השמלה מגיעה עד הקרסולים (מקסי) כך שהשוק מכוסה, אין צורך בגרביים", כלומר שלפי הדין המקורי והאמיתי, שהשמלה מגיעה עד הקרסולים, שוב אין צורך בגרביים, ורק הוסיף "אבל לפי הנוהג בימינו שהשמלה או החצאית מגיעה קצת למטה מהברכים", כלומר כלפי אותו מנהג הנהוג בינתיים - שהשמלה לא מגיעה עד הסוף, קאמר שצריך עכ"פ גרביים, דהיינו שלפחות לא יקלו עד כדי ללא גרביים, אבל לא נכנס בזה לפרטים יותר מידי, אף דבאמת יש לכסות בחצאית עד הקרסול ואז ממילא לא תצטרך גרביים וכפי שפתח בראשית דבריו.

ובעל כרחנו לבאר כן בדעתו, דאל"כ נמצא חוכא ואיטלולא, דבתחילה ביבי"א

בפננו, ראשונה בגלל שרבה הערבוביה בין גברים לנשים, ובפרט בבתי ספר, שבבתי ספר הממלכתיים לומדים בערוב בנים ובנות יחדיו. ושני, "בגלל שיש חוסר בצניעות, ורבה הפריצות, שנשים הולכות עם שמלות וחצאיות קצרות שאינן ארוכות כדבעי, דהיינו עד הקרסול", אי לכך מדת הדין מתוחה רח"ל. וכו'. בברכת התורה, עובדיה יוסף. עכ"ל.

מבואר שחצאיות ארוכות כדין הן "עד הקרסול". ואמנם עדיין היה מקום להתעקש ולומר שעיקר כוונתו היא שצריך לכסות עד הקרסול ומה שכתב 'שמלות וחצאיות' עד הקרסול לאו דוקא הוא אלא ה"ה גרביים והעיקר שיכוסה עד הקרסול, אולם לאחר שראינו במכתב הקודם [וכן במכתבים נוספים שיובאו בהמשך] שכתב שגרביים לא מועילות וצריך דוקא חצאית או שמלה, ממילא יבא סתום וילמד מן המפורש, שגם מה שכתב במכתב זה 'שמלות וחצאיות' הוא בדוקא.

והנה לכאורה היה מקום להעיר ממכתב אחר מהגר"ע יוסף זצ"ל (צילומו נדפס בירחון קול סיני תשרי תשע"ח), ששם כתב וז"ל: ירושלים ח' אלול תשמ"ב. לכבוד הגב' שרה שוורצברט בני ברק, שלום וברכה. בתשובה למכתבך מיום כ"ז אב, בענין אם צריך ללבוש גרביים, הנה בספרי הפוסקים מתבאר שאם השמלה מגיעה עד הקרסולים (מקסי) כך שהשוק מכוסה, אין צורך בגרביים, אבל לפי הנהוג בימינו שהשמלה או החצאית מגיעה רק קצת למטה מהברכים, ונשאר השוק מגולה, צריך ללבוש גרביים. וכן פסק בשו"ת מנחת יצחק (חלק ששי סימן י). ואין בדין זה הבדל בין

הנ"ל כתב להתיר דסגי בגרביים (שחורות ואטומות, כנ"ל), ואילו אח"כ בשנת תשל"ט חזר בו לאסור ולהצריך חצאית וכדכתב במכתב הראשון הנ"ל לרב גולדברג, ושוב אח"כ בשנת תשמ"ב (במכתב הנז' לעיל בסמוך) חזר בו להתיר, ואח"כ בשנת תשמ"ז שוב חזר בו לאסור (כדלעיל). וראה לקמן עוד כמה מכתבים). אתמהה.

ואין לומר שדעתו להקל, ורק "לחומרא" כתב במכתבים עד הקרסול, דמלשונו במכתבים מוכח להדיא שכוונתו מעיקר הדין (ראה להלן ד"ה וחכם אחד – באריכות בנוגע לטענה זו), ועל כרחינו לומר כדלעיל שב-ה' המכתבים (דלעיל ולהלן) דעתו לאסור, אלא שבמכתב של שנת תשמ"ב הרע במיעוטו תפס, וכנ"ל.

ועי"ל דאין לסמוך על המכתב הנ"ל, כפי שמצינו בב"י (או"ח סי' רסג) שכתב על הסתירה בדברי התרומת הדשן, שיש לסמוך על מה שכתב בספר תרומת הדשן יותר ממה שכתב בכתביו, דמה שאדם כותב בספר יותר מדקדק בו ממה שכתב בכתביו. ע"ש. וא"כ אין לסמוך על מכתב זה. **וזהו בשונה** מהמכתב שכתב להרב גולדברג הנ"ל, דשאני במכתב ההוא שכותב בהדיא שחזר בו ממה שכתב ביביע אומר, דבכה"ג ודאי דסמכין על הכתבים. ובפרט במכתב שנביא להלן (ד"ה ושוב) משנת תש"נ ששם כתב בלשון "ולא כפי שפסקתי בעבר, וכו', וזה אחר שישבתי על מדוכה זו, והגעתי למסקנא" וכו', שבודאי שסמכין על מכתב כזה נגד מה שכתב בספר. וזה פשוט.

בירור וביאור דבריו בטהרת הבית

מיהו לכאורה אכתי צ"ע, דהא בטהרת הבית (ח"ב עמ' קסה) כתב, וז"ל: ובמקומותינו אין רגילות ללכת בגילוי השוק שתחת הארכובה (ברך), אלא יש שלובשות גרביים דקות ושקופות, וידוע שבגד שקוף כמאן דליתיה דמי, וכמ"ש בה"ג וכו', וכ"כ בשו"ת באר משה ח"ד (סי' קמז אות יז) לגבי גרביים שקופות ומראההן כמראה הבשר. ע"ש. ואם

נאמר שהשוק הוא למעלה מן הארכובה יש להן ע"מ שיסמוכו, אולם בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' א) הוכיח במישור שמה שאמרו שוק באשה ערוה הוא גם לגבי מן הארכובה ולמטה וכו'. וכ"כ בשו"ת הגאון מהר"י שטייף (סי' מג) ע"פ דברי התוס' במנחות (לז.), ושלכן הדבר פשוט שצריך למחות בנשים שהולכות בבתי שוקיים שקופות. ע"ש. ולכן

¹ **וכיו"ב** מצינו להאדמו"ר מסאטמר בקונטרס חידושי תורה ודרשות (עמ' ריח) שכתב, וז"ל: ואף כי אותם הגרביים שכבר נהגו בהם עבים קצת, גם הם אינם מניחים את דעתם של היראים ושלמים, "אולם עכ"פ בחרנו הרע במיעוטו" מה שאין כן אלו שלובשים גרביים דקות ושקופות ומראההן רע כמראה הבשר איסור חמור ונורא יש בזה, ואין הדעת סובלתן, לכן מן הנכון שלא המצא במחנינו אפילו אשה אחת שתקל בדבר החמור הזה ולא אפונה כי אלמלי ידעו חומר האיסור בוודאי לא היו מעיזות לעבור עבירה כזו, אלא שהיצר הרע מתעזה ומפתה אותן באמרו "עשה כך ואין שום איסור בדבר", שכבר הורגלו בעבירות בכגון אלו. עכ"ל.

אפשר שיהיו אסורות, שהרי כשסיים לא הוסיף ש"אסור גרביים שקופות" שתוכל לדייק מזה "הא גרביים אטומות שפיר דמי", אלא רק כתב: "ולכן יש להחמיר גם בחלק התחתון שמתחת לארכובה שיש עליו דין שוק באשה ערוה". עכ"ל. וממילא א"א לדיק מדבריו לא לכאן ולא לכאן. ויבואו המכתבים ויכריעו שצריך כיסוי רחב כחצאית. משא"כ ביבי"א (ח"ו חיו"ד סי' יד), דשם אכן כתב לשון זה על לבוש הנשים "לדינא" (ולא רק אליבא דהפמ"ג), ש"אין ללבוש גרביים שקופות דכמאן דליתא דמי", ע"ש, ולכן שם באמת אפשר לדיק ולומר הא גרביים אטומות מותר, וכמו שכתב מרן במכתב לרב גולדברג שכן משמע מדבריו ביבי"א להקל, אלא שכעת חוזר בו מזה, ואכן יש ללבוש חצאית עד הקרסול. ע"ש. אבל בטהרת הבית לא כתב לשון זה אליבא דידן כלל ועיקר, ואין לך מהיכן לדיק כן מדבריו. ודו"ק היטב.

וגם אין להביא ראיה ממה שהביא שם בהמשך מדברי מהר"י שטייף, ע"ש, דאע"פ שמדברי מהר"י שטייף אכן יש להוכיח שסובר דמהני גרביים כל עוד שאינם שקופות, מ"מ עיקר כוונת הטה"ב היא להביא מדברי מהר"י שטייף ראיה לנידונו שכתב לפני כן שאע"פ שלפמ"ג יהיה מותר מה שנהוג בזמנינו שהולכות עם גרביים שקופות מ"מ אנן לא קי"ל כוותיה דהפמ"ג, והדבר אסור, ולזה הביא שפיר ראיה מדברי מהר"י

יש להחמיר גם בחלק התחתון שמתחת לארכובה שיש עליו דין שוק באשה ערוה. עכ"ל הטה"ב. משמע לכאורה מדבריו דעומד בדעתו שביביע אומר הנ"ל, שדוקא שקופות הוא דאסור, הא אטומות שפיר דמי אע"פ שאינן מכוסות בבגד רחב כחצאית. דכשם שכתב מרן במכתב לרב גולדברג שמשמע מדבריו ביבי"א הנ"ל להקל, שדוקא גרביים שקופות אסור אבל אטומות מותר, ואי"צ בחצאית עד הקרסול [אלא שכעת חוזר בו מזה, ואכן יש ללבוש חצאית עד הקרסול], ה"נ נידוק מדבריו בטהרת הבית הנ"ל שדוקא גרביים שקופות אסור, הא גרביים אטומות שרי אע"פ שאין חצאית מעל. והרי הטהרת הבית נדפס בשנת תש"נ (במהדורה הראשונה), והוא אחרי המכתבים הנ"ל שכתב שם להדיא שחוזר בו מהיביע אומר הנ"ל.

אולם אם נתבונן נראה¹ שיש חילוק בין מה שכתוב ביביע אומר לבין מה שכתוב בטהרת הבית, כי בטהרת הבית לא הזכיר לשון ש"אין ללבוש גרביים שקופות" דתדוק מינה הא גרביים אטומות שפיר דמי, אלא רק הזכיר שלפמ"ג מה שנהוג ללכת עם גרביים שקופות יהיה מותר, כי לשיטת הפמ"ג זה לא השוק (וה"ה שלדבריו יהיה מותר כשהשוק מגולה לגמרי, אלא דמרן קאי על מה ש"במקומותינו יש שלובשות גרביים שקופות"), אך אנן דסבירא לן שגם החלק התחתון בכלל שוק הוא, וכדמסיים הטה"ב, ה"ה שגרביים אטומות

¹ ועייין בהסכמת הרה"ג יעקב ששון (נכדו של מרן זצ"ל, ומח"ס אביר הרועים ג"ח) לספרי בגדי קודש (והובא כאן בריש הקונטרס), שכתב בזה"ל: גם ראיתי אשר ציין לדבריו מרן זקני זצ"ל בספר טהרת הבית חלק שני, ודבריו נאמנו מאד. עכ"ל.

לעניין הסתכלות הבעל) שיש לאשה ללבוש גרביים שאינם שקופות, ודאי שאפשר לדייק שמספיק שתלבש את זה ואי"צ חצאית מעל הגרביים (ובמכתב חזר בו, כנ"ל). וק"ל. וביאור ראשון יותר נראה.

ואע"פ שזה קצת דוחק בהבנת דברי הרב בטהרת הבית, אבל זה מוכרח, בדודאי עדיף לומר כן מאשר לעשות חוכא ואיטלולא בדבריו זיע"א ולומר שבתחילה (ביביע אומר) פסק להקל, וחזר בו (במכתב לרב גולדברג בשנת תשל"ט) לאיסור, וחזר בו (בטהרת הבית) להקל [נראה להלן (ד"ה ושוב, וד"ה ולאחרונה, וד"ה וכעת) מכתבים נוספים אח"כ, ששם שוב כותב שאכן חזר בו לאיסור]. אלא ודאי שאחרי שחזר בו במכתב לרב גולדברג לאיסור, כן היתה ונשארה דעתו, ומה שכתב בטהרת הבית צריך להסביר כנ"ל.

א"נ גם אם נסביר דברי הטהרת הבית כפי הנראה לפום ריהטא (שמיקל), מ"מ אפשר שקטע זה היה מוכן עמו בכתובים מלפני כן, וצירף את זה בטהרת הבית במקומו, ולא נחת לשים לבו אם יש שם משהו שחזר בו או לא. ודבר זה ידוע לכל הרגיל בכתיבה והוצאת ספרים וכד'. וכן אמר הרה"ג שאלתיאל עמאר שליט"א [וגם בזה, אע"פ שבסתמא לא אמרין הך מילתא "שהוא חזר בו ומה שכתב בספר זה היה עמו בכתובים מלפני כן", מ"מ כאן שבמכתבים כותב מפורש שחזר בו, צריך לומר כן. ופשוט].

שטייף. אך לא נחת לנידון אם עכ"פ צריך גם חצאית. וק"ל. [וע"ע להלן בסמוך בהערה במה שכתבתי מדוע באמת מרן לא הוסיף בטה"ב שם "מה כן צריך" כלפי החלק התחתון – אם מספיק לזה גרביים או שצריך חצאית].

ועו"ל, שעיקר נידון הטה"ב שם הוא הרי לעניין איסור ההסתכלות של הבעל במקומות המכוסים, והיינו דאין להסתכל על השוק מגולה של אשתו כשהיא נדה, וע"ז קאמר שבמקומותינו שיש שלובשות גרביים שקופות דכמאן דליתא דמו, אזי לפמ"ג יהיה מותר לבעל להסתכל, ולדידן זה אסור. וממילא אין לדייק מזה הא גרביים אטומות מותר לבעלה להסתכל על זה לכו"ע, דאטו אם נמצא כתוב ש"אסור לבעל להסתכל על גבה" זה אומר שעל כריסה מותר? אלא זה אסור וזה אסור וחדא מיניהו נקט, וה"ה כאן מה שכתב שלדידן אסור להסתכל על השוק כשהוא עם גרביים שקופות, לעולם ה"ה כשהוא עם גרביים אטומות, אלא דקאי על השוק הנהוג היום (לצערינו) האם מותר להסתכל עליו או לא, וע"ז כתב שאסור, ועוד דנקט את הדבר הפשוט והמרווח שאסור, ואחרי דכבר קאי בגרביים שקופות, המשיך וקאמר אם יש לנשים ע"מ לסמוך או לא, ואחר שהסיק שזה אסור כי גם זה השוק כמ"ש השבט הלוי ועוד, אה"נ שגם גרביים אטומות אסורות, אלא דקאי על מה שדיבר לפני כן גבי ראיית הבעל במקומות המכוסים וכאמור. משא"כ ביבי"א הנ"ל, שכתב להדיא לעניין לבוש האשה (ולא

מכתב מרן זצ"ל להרה"ג רבי אליהו ראשיד זצ"ל

להלכה ידידי הגאון רבי בן ציון א. שאול
(שליט"א) [זצ"ל]. עכ"ל.

הנה שפתיו ברור מללו, דחור בו ממה שכתב
ביבי"א שמספיק גרביים לחלק התחתון
של הרגל, אלא צריך בגד רחב כחצאית או
שמלה, עד הקרסול.

והרי מכתב זה כאמור נכתב בשנת תש"נ -
שהוא השנה שיצא הטה"ב, וא"כ ע"כ
לבאר בטה"ב כמו שכתבתי. ועוד, דגם אם
יבא המתעקש ויאמר דדעת הטה"ב היא דסגי
בגרביים, מ"מ הרי במכתב הנז' כתב להדיא
דלא סגי בגרביים, ובודאי שאת הטהרת
הבית לא כתב כולו באותה שנה, אלא היה
מוכן איתו בכתובים מלפני שנת תש"נ ורק
סיום העריכה וההכנה להדפסה היה בשנת
תש"נ, ואילו המכתב הנ"ל ודאי הוא היה
בשנת תש"נ, וא"כ בודאי דדעתו האחרונה
להצריך חצאית עד הקרסול. והוא ברור
ופשוט.

ושוב הגיע לידי צילום מכתב מז' טבת תש"נ
(והוא אותו שנת ההוצאה של הטה"ב,
והודפס בקובץ בית יוסף גליון מו עמ' א. וראה
בראש הקונטרס שהובא צילום המכתב, וכן הובא
מכתב מבנו ר' מאיר ראשיד אודות מכתב זה. ע"ש),
שלאחר שחיוק את ידו של הרב אליהו ראשיד
שרצה לפתוח בית יעקב בנתיבות, כתב לו
בזה"ל: ולבקשת כת"ר שליט"א אציין את
עיקרי ההלכות אשר מחייבות בהן בנות
ישראל, על הבנות להגיע עם לבוש הולם,
הכולל חצאית או שמלה עד הקרסולים -
מקסי. ולא כפי שפסקתי בעבר, שהשמלה או
החצאית צריכה להגיע קצת למטה מהברכים
ואת שאר הרגל יהיה מספיק לכסות עם גרביים
שאינן שקופות. וזה אחר שישבתי על מדוכה
זו, והגעתי למסקנא שלא מספיק שאשה תלך
עם חצאית או שמלה שמגיעה עד לברכים,
אלא צריכה ללכת עם חצאית או שמלה
שמגיעה עד הקרסולים, ושוב ראיתי שעוד
כמה מגדולי זמנינו כתבו כך. וכן הסכים עימי

מכתב מרן זצ"ל לרב בצלאל מזרחי חי"ו

לארכובה ולא למעלה מהארכובה, ולפיכך לא
מהני כיסוי של גרביים (אפי' אם אינן שקופות),
אלא צריכה האשה לכסות רגליה בחצאית או
שמלה שמכסה את כל השוק ומגיעה עד עצם
הקרסול. אכן כן, בזמנו הרב המנוח זצ"ל שיגר
לי מכתב שאלה בנדון, והשבתי לו את דעתי
[הנ"ל - שצריך בגד רחב עד הקרסול, דאם כוונתו
שהוא פירש לו דעתו והיא דעה אחרת, הו"ל לפרושי
מהי. ופשוט], וע"ע מש"כ בזה באריכות בספרי
טהרת הבית ח"ב עמ' קסה, שיצא זה עתה,

מכתב נוסף התפרסם ממרן זצ"ל מתאריך
י"א אדר תש"נ (נדפס בקובץ בית יוסף
תשפ"ד, סי' קט עמ' קפג. והבאתי צילומו בריש
הקונטרס), וזה לשונו: לכבוד היקר והנעלה,
יראת ה' היא אוצרו, ר' בצלאל מזרחי חי"ו,
לונדון, שלום וברכה וישע רב, אודות מה
שכתב, ששמע בזמנו בשיעורו של רבו המנוח
ידידנו הרה"ג מהר"ר אליקים ג. אלינסון זצ"ל
(ועיין בשו"ת יחוד"ד ח"ז עמ' תטז הערה 7) שדעתי
בעניין מקום השוק באשה, שהינו מתחת

מה שכתב לרב אלינסון שצריך דוקא חצאית או שמלה עד הקרסול, על כרחך דכוונתו בט"ב כדפירשתי ואין לדייק משם דאין צריך בגד רחב (כחצאית או שמלה) עד הקרסול, אלא לכל הפחות לא לדייק לכאן או לכאן, ויבואו המכתבים ויכריעו, כנ"ל. ודו"ק.

מכתב מרן לאברכי כולל "אור החיים"

ההלכה, עד הקרסול. עכ"ל. וכתבו ב"המוביל" הנ"ל, וזו לשונם: "נציין שמשמשו בקודש של מרן רבינו הגדול זיע"א הרב צבי חקק נר"ו מסר למערכת, כי הוא זוכר שמרן זיע"א כתב את המכתב לאברכים בישיבת אור החיים שהיה חולה ובחולשה גדולה מאוד, כפי שניכר על צורת הכתב". וכ"כ בהערה בקובץ בית יוסף שם (הערה כג). וע"ש. וכן אני הקטן התקשרתי לרב צבי חקק, ואימת את המכתב הזה". וע"ע בקובץ בית יוסף (חלק מט, סי' רלא, עמ' תשח) מה שכתבו בדעתו של מרן זצ"ל. וע"ע במה שכתב מרן זיע"א במכתב לרב חנניה דרעי, וכן במה שכתב לרבנית בלהה גבירר (הובאו לעיל בריש הקונטרס). ע"ש.

ומשם בארה. עכ"ל. והנה מה שציין לטהרת הבית אינו לנידון עצמו של בגד רחב כחצאית או שמלה, דשם לא כתב כן להדיא לכאן או לכאן, אלא כוונתו רק לציין לעצם זה שכתב שם שהשוק הוא החלק התחתון, ומ"מ מזה שלא הרגיש שבמה שכתב בט"ב זה סותר את

וראה עוד מכתב נוסף (פורסם במגזין "המוביל" גליון 39, עמ' 11, ובקובץ בית יוסף גליון מח סי' לח עמ' עז), וז"ל השאלה שם: ט"ז אלול תשע"ג. ישנן כמה מנשות האברכים בכולל, ששמעו שיעור של הרב הגאון ר' דוד בניזרי שליט"א ראש כולל בבית שמש (אחיו של הרב הגאון ר' שלמה בניזרי שליט"א) במעלת הצניעות וההידור במצווה זו, וקבלו על עצמן להתחזק בצניעות וללכת עם חצאיות ארוכות עד הקרסול, אך החלו עליהן רינונים שזה לבוש רחובי וזה בולט וגורם מכשול, ושאלתן בפיהן מהי דעת תורה בעניין? יורה נא המורה הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו. והשיב מרן זיע"א בכתב יד קדשו: אשריהן שהולכות בצניעות, שכך היא

האם סבר כך רק ל'חומרא' בעלמא או מעיקר הדין

שכתב במכתבים זהו "חומרא", ואילו ביבי"א קאי אעיקרא דדינא. אולם אין נראה כן כלל מלשונו במכתבים, ואצטט;

חכם אחד רצה לבאר דברי מרן זצ"ל באופן אחר, והוא, דנידון זה אין ולא ורפיא בידיה דמרן. וכע"ז חכם אחר רצה לומר שמה

הפוליו", ואכן בקובץ בית יוסף שם עמ' עה, הובא המכתב המדובר, בעניין הפוליו מתאריך ט"ו אלול תשע"ג [וכנראה נכתב בט"ו ובפועל פירסמו אותו בט"ז]. ע"ש.

^ח ובמכתב הזה הובא עוד שאלה, בעניין חיסוני הפוליו, וכתב: "היום [ט"ז אלול תשע"ג ככתוב שם בראש המכתב] הוצאנו מכתב שעל ההורים לציית לרופאים ולחסן את הילדים נגד

ויהווה בתקנון קבלה לבית הספר, על הבנות להגיע עם לבוש הולם, הכולל חצאית או שמלה עד הקרסולים – מקסי. ולא כפי שפסקתי בעבר, שהשמלה או החצאית צריכה להגיע קצת למטה מהברכים ואת שאר הרגל יהיה מספיק לכסות עם גרביים שאינן שקופות. וזה אחר שישבתי על מדוכה זו, והגעתי למסקנא שלא מספיק שאשה תלך עם חצאית או שמלה שמגיעה עד לברכים, אלא צריכה ללכת עם חצאית או שמלה שמגיעה עד הקרסולים."

והנה כתב בלשון "חיוב" ולא חומרא. וכן מלשון שכתב "וזה אחר שישבתי על מדוכה זו, והגעתי למסקנא וכו'", נראה שפוסק בהחלטיות שאסור. ועוד, כיצד יתכן ומשום "חומרא" לא תתקבל לבית הספר. וכן מוכח מזה שכותב "ולא כפי שפסקתי בעבר", ואילו היו דבריו אלו רק בתור עצה בעלמא וחומרא וכד' א"כ אין כאן סתירה למה שכתב בעבר אלא 'הוספה' - שעצה טובה להחמיר עד הקרסול. אלא ודאי כדאמרן. וכו'."

ד. וכן משמעות הדברים במכתב משנת תש"נ לרב בצלאל מזרחי, דכתב ש"לא מהני כיסוי של גרביים (אפי"א אם אינן שקופות), אלא צריכה האשה לכסות רגליה בחצאית או שמלה שמכסה את כל השוק ומגיעה עד עצם הקרסול."

א. במכתב משנת תשל"ט כתב: "שאפילו שאשה שהולכת עם שמלה שמגיעה לברך ולובשת גרביים אטומות זה לא נקרא כיסוי באמת, ולא הוי צניעות כלל. ולפיכך אשה שהולכת כך, אסור לקרות קר"ש כנגדה דהוי ערוה לכל דבר."

מבואר מלשונו שזה 'לא צניעות כלל' ולא נקרא כיסוי (ועוד חידש שאפילו לק"ש לא מהני). וכן משמע מעצם הדברים שכותב ש"חוזר בו" מדהיקל בבי"א שמשפיק גרביים בחלק התחתון, ואילו היו דבריו אלו רק בתור עצה בעלמא וחומרא וכד' א"כ אין כאן 'חזרה' אלא הוספה שעצה טובה להחמיר עד הקרסול. אלא ודאי כדאמרן.

ב. במכתב משנת תשמ"ז כתב בשם הבבא סאלי שסיבת התפשטות מחלת הסרטן ה"י היא בין היתר בגלל: "שיש חוסר בצניעות, ורבה הפריצות, שנשים הולכות עם שמלות וחצאיות קצרות שאינן ארוכות כדבעי, דהיינו עד הקרסול, אי לכך מדת הדין מתוחה רח"ל". וכו'.

משמע שזה מעיקר הדין ולא חומרא בעלמא, דאטו משום חומרא בעלמא מדת הדין מתוחה עד כדי כך?

ג. במכתב משנת תש"נ כתב: "ולבקשת כת"ר שליט"א אציין את עיקרי ההלכות אשר 'מחויבות' בהן בנות ישראל באשר הן

מדוע מרן לא דיבר ועורר על כך ברבים

וראה עוד בהערה מדוע לא דיבר על כך וכו'.

^ט ואכן קצת צ"ע מדוע לא כתב כן מרן בגליון יבי"א הנ"ל, שהוא חוזר בו ממה שכתב שם. וכן מדוע לא דיבר ע"ז בשיעורים וכד', בעוד שיהיו רבים בינתיים שימשיכו לנהוג כמשמעות היביע אומר הנ"ל להקל, ולא פרסם זאת אלא במכתבים. וגם בטהרת הבית הנ"ל מדוע לא כתב שצריך חצאית עד הקרסול (אלא שגם לא כתב להיפך, כדביארתי בפנים). וכן העיר הגאון רבי אליהו בוחבוט שליט"א (בשולי הסכמתו לספרי 'בגדי קודש', ואביאנה כאן), וז"ל: ומחית הקודש אמור יאמר העבד את הנלע"ד לפי קוצר השגתי ומיעוט ערכי עלי בביאור דעתו דעת עליון של מרן מאור ישראל מוהרע"י זלה"ה בנושא חצאית עד הקרסול, דהנה מצד אחד כבר פורסמו כמה וכמה מכתבים שבהם מבשר מבשר ואומר כי הד"ר הוא לכל חסידיו בהאי דינא ודעתו מעתה להחמיר בזה, אך מאידך לא פירסם ברבים כלל כי הדר תבר לגזיזה ממה שנקט להיתרא בשו"ת יביע אומר ובספרו הבהיר טהרת הבית, רק כתב על זה בכמה מכתבים פרטיים (לא מכתבים ציבוריים) ושח על כך בשיחות עידוד לבני ביתו בקודש פנימה לפני ולפנים, וזאת למרות שמאז שנת ה'תשל"ט (שאו כתב להגרו"נ גולדברג זצ"ל מודים דרבנן על האיסור) עלו על משב"ח הדפוס שוב ושוב ספריו הנזכרים בחיי חיותו וביוזמתו, וגם מאז דרוש דרש בפני קהל ועדה אין ספור פעמים בנושא הצניעות ובכל זאת נמנע מלהעלות את הנושא הנ"ל על אף שנוגע למעשה ממש לכל בנות ישראל, ובמקצת מכתבים אף עולה מרוח הדברים כעין הנח"ה סובר"ת דהאיסור הוא רק בגרביים שקופות וכו'. עכ"ל. [וראה להלן המשך דבריו].

והנה לעניין השאלה מדוע לא כתב כן בגליון, אינו שאלה כ"כ, כי נראה שהגליונות שמרן כתב, לא רשם זאת ע"מ שידפס אח"כ וכד', אלא לעצמו, וכידוע שהרבה פעמים מגליונות צומח תשובות שלימות, דהיינו כשאדם רושם בגליון שלו באיזה תשובה - הערה או שכ"כ איזה פוסק וכד', אז כל פעם שרואה עוד מי שדיבר בזה מוסיף לו לגליון ההוא, וכך לאחר תקופה מצטבר רשימת פוסקים שדיברו בזה, והוא תועלת עבורו לכשיכתוב עוד בנושא זה. וא"כ אין כ"כ תימה מדוע לא כתב כן בגליון שחזר בו, כי כאמור הגליון לא נועד לצורך הציבור (כדי שיעטרך לכתוב שם - שידעו שחזר בו) אלא לצורך עצמו. וגם בלא"ה, הרי מרן זצ"ל לא התיישב לעבור על כל היבי"א לעשות לזה "מהדו"ב" או משהו כזה, אלא מידי פעם היה מוסיף בגליון דברים שנתחדשו לו, ויש כמה דברים שחזר בהם מדבריו הראשונים, ולא מצאנו להם רמז בגליון. על כן בודאי אין להביא מכך שום ראיה.

וגם בעניין שאר השאלות הנ"ל, מדוע לא תיקן את זה בספרים וכיו"ב, קודם כל יש לדעת שגם אם לא נדע בסודו התשובה לשאלות אלו, מ"מ אין זה נפק"מ לענין דעתו להלכה, דהרי עכ"פ במכתבים כתב שדעתו למסקנא שיש לחבוש חצאית או שמלה עד הקרסול ולא מועיל גרביים, וכותב שם מפורשות שחזר בו מהיבי"א שאסר שם את הגרביים רק אם הם שקופות (או בצבע הדומה לרגל), ומשמעות לשונו הוא שזה מעיקר הדין ולא חומרא בעלמא וכדביארתי לעיל בפנים, ומה שלא דיבר על כך בשיעורים ולא תיקן את זה בספרים וכו' זה שאלה, אך על כגון דא נאמר "מקושיא לא מתים", דמה נעשה ובמכתבים פירש להדיא דעתו וכאמור. וכן השיבו לי בפשיטות נכדו של מרן זצ"ל הג"ר יעקב ששון (מח"ס אביר הרועים ג"ח) והג"ר שאלתיאל עמר שליט"א אשר זכה ליצק מים ע"י מרן בקודש פנימה ולשמשו בעת כתיבת חיבוריו. והם ודאי מבינים "קצת יותר" מאיתנו את סדר כתיבתו של מרן זיע"א. ועי' בהסכמת הרב שאלתיאל לספרי 'בגדי קודש' שכתב: "וידוע

שרבנו חזר כמה פעמים בע"פ או במכתב מדבריו, ולא תקנם בספריו. וכו'. ויש בידינו כמה וכמה הלכות שרבנו חזר בו אע"פ שבספריו כתב להפך". עכ"ל. וע"ש עוד מה שכתב בזה, וכן עי' בהסכמתו של הג"ר יעקב ששון מה שכתב עוד בזה. (וראה להלן בפנים בסמוך סוד"ה ולענ"ד, שהבאנו שבנו הראשון של הגר"י יוסף שליט"א סיפר שמרן אכן דיבר על כך עם בנות המשפחה).

ומה שלא עורר על כך ברבים כמו בעניין פאה נכרית וכד', אע"פ שגם זה נוגע לכל, מ"מ א"א להביא מזה ראייה, שהרי בעצם הדבר שהשוק הוא החלק התחתון כך היתה דעתו מאז ומעולם עוד במשנתו הראשונה קודם למכתבים, כמבואר להדיא כבר ביבי"א (ח"ו סי' יו"ד סי' יד אות א), ולכן אסר שם גרביים שקופות ויה"ה בצבע הדומה לרגל, ופשוט, וכ"כ בשו"ת הראשון לציון ח"ב עמ' שצו ריש ד"ה ומה. ועיין בזה באריכות לעיל בפרק זה אותיות א-ז], ועם כל זאת - לא עורר על כך בלוחין ובשיעורים על אף שברבות בנות הולכות כן (ורק על פאה נכרית דיבר) וגם בנות ביתו היו הולכות כן וכו', וא"כ לא שייך לשאול על אורך החצאית שבמכתבים, דמה שתענה לזה תענה לזה. ואת"ל שאע"פ שגם בתחילה סבר דלא כהפמ"ג והמשנ"ב וכאמור, מ"מ לעניין "למחות ולעורר" בזה לא רצה משום שסו"ס יש את דעת הפמ"ג והמשנ"ב, הנה מלבד שזה לא מחלוקת שקולה כלל, זאת ועוד, שגם אם נניח שבאמת הסיבה שנמנע מלמחות בזה היתה בגלל שסו"ס יש את הפמ"ג מ"מ למעשה לפי מה שהתבאר לעיל (פ"א אות ו) באופן ברור מאד מהיכן נבעו דברי הפמ"ג בזה – ע"פ דבריו עצמו בשו"ת מגידות, לא יהיה אפשר לצרף את זה כלל לקולא. עש"ב. ולכן בודאי שמוטל עלינו לעורר בזה גם לפי הנחה זו.

ובאמת שאפשר לתת בזה קצת השערות, כגון שרצה קודם כל שישתרש מחאתו על הפאה נכרית, ואח"כ יוכיח על החצאיות הקצרות, דתפסת מרובה לא תפסת. וכע"ז מצינו בסוטה (מח). דאמרינן "לבטולי הא מקמי הא", דהיינו שאם יש שני איסורים שהעולם עובר עליהם רח"ל, ואם תמחה בשניהם יחד לא יקבלו, יש להקדים למחות בחמור יותר, ולא למחות בשניהם יחד, כי אם תמחה בשניהם ביחד לא יקבלו. ולאחר שתמחה בחמור יותר תעבור למחות בפחות חמור (כן מבואר ברש"י שם ד"ה לבטולי). [וכיו"כ כתב הרשב"א בתשובה (ח"ה סי' רלח) - הראני ידידי הרה"ג גבריאל מנחם יצחקי נר"ו. וכבר האריך בזה חמיו בספרו בל"ג (עמ' מח). ע"ש]. וה"נ בנידו"ד. וראה גם בלשונו של מרן זצ"ל לרב גולדברג במכתב משנת תשל"ט הנ"ל: "והלוואי שיכנסו דברי כת"ר שליט"א ללב בנות ישראל הכשרות". והניח למבקשי האמת לגלות את האמת מעצמם. ולכן לכל היותר ניתן לומר שס"ל שעניין בגד רחב בשוק הוא 'פחות חמור' מפאה נכרית ולכן העדיף למחות בפאה נכרית מאשר בעניין הגרביים, אבל עדיין זה וזה איסור גמור כמבואר להדיא בלשונו, כאמור. או לחילופין י"ל שגם אם חומרתם שווה פחות או יותר, מ"מ מרן זצ"ל ידע שעניין הגרביים היא מלחמה כמעט אבודה, ולכן העדיף למחות קודם על הפאה. בפרט, שנושא הפאה הוא פירצה ישנה - שכבר צווחו עליה רבים מהפוסקים עוד בשנים קדמוניות, ואין הוא מה"מעוררים" דבר חדש, ולכן יש הרבה יותר סיכויים שישמעו לו (וכולי האי ואולי), משא"כ עניין הגרביים שהיא פירצה יחסית יותר לאחרונה, ופחות כתבו בזה, היה בזה מן החדש, והרבה פחות סיכויים שיהיו שומעים לו בזה, בפרט שרבים תולים עצמם על הפמ"ג והמשנ"ב, ולכן העדיף לעמוד בפרץ לעניין הפאה. [אלא שמ"מ מי ששאל אותו מה דעתו בעניין הגרביים, אמר לו את הדין האמיתי שיש ללבוש בגד רחב עד הקרסול ולא מועיל גרביים, דבמצב כזה בודאי לא שייך לומר שלא ישמע לו, שהרי בא לשואלו. וכפי שבאמת השיב בחמישה מכתבים הנ"ל]. וכע"ז כתבו לי הרב גדעון בן משה והרב אברהם דניאל בדעת חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל, שאע"פ שסבר שכן הוא "מעיקר הדין" שצריך לילך בבגד רחב עד הקרסול ולא מועילות גרביים מאחר שהן צמודות, מ"מ לא עורר על כך מפני שלא ישמעו לו. ע"כ.

אך מ"מ, למעשה, א"א להקיש מהדור הקודם שהיו בו הרבה פירצות בצניעות (עיין להלן פ"ג אות יא), לדור הזה, כי היום רבים מעמי הארץ מתייחדים, וב"ה מיום ליום מתרבים לומדי התורה שלומדים את הסוגיות לאשורם ומכירים באמת ומורים לנשותיהם והם לחברותיהם וכו' וכו', ויש יותר מודעות והתעוררות לעניינים אלו (ולא עלינו המלאכה לגמור). ואדרבה, אם לא נעורר על כך א"א לדעת להיכן נגיע, כי ירידת הדורות עלולה להחזיר אותנו למצב הדור הקודם. וד"ל. ובאמת שהרבה פעמים הקושי לקיים הלכה זו מגיע אחרי שחושבים שההלכה היא 'עד הברך' (שיכוסה בכל מצב) ושיותר מזה אינו אלא חומרא בעלמא, שאז קשה לה מאד לילך נגד הזרם ב'חומרא' בעלמא, בפרט אחרי כל הסיסמאות שמחנכים שפריצות זה צניעות וצניעות זה פריצות - ש"אסור" ללבש ארוך (ועי' בזה להלן פ"ג אותיות ו-ח), דמחמתם אדרבה היא מרגישה לא טוב עם עצמה בכך ש"עוברת" על איסור זה, אבל כאשר ההלכה תהיה מוצגת בצורה הראויה דהיינו שצריך שהחצאית תגיע עד הקרסול ומי שעדיין לא הולכת כך לפחות ש'תשאף' לזה, ממילא הקושי ירד שבעתיים כמובן. וע"ע בעניין הקושי וההתמודדות שיש בעניין זה - להלן בפ"ג אות ב באריכות. וב"ה לאחרונה שמעתי שכהיום לאט לאט חלק מהסמינרים מעלימים עין מההולכות ארוך עד הקרסול. יה"ר שלאט לאט אדרבה גם יעודדו לזה כפי שראיתי מכתב חיזוק שיצא לאחרונה שם משבחים הרבנים (אף אשכנזים) אריכות החצאיות יותר ויותר, אך מ"מ לצערנו בסמינרים לא שינו את התקנון ע"פ מכתב זה, וכן לעניין הגרביים עדיין יש התנגדות יותר גדולה מאשר החצאית הארוכה (אלא שאם החצאית ארוכה כבר פחות יש בעיה בסוג הגרביים - עי' להלן בפנים אות טו). נמיהו כל זה לרווחא דמילתא, כי לפי האמת בלא"ה כבר הארכתי להלן (פ"ג אות י) שמפורש בדברי הראשונים והאחרונים שגם כאשר יתכן ש"אחד" ישמע, תו לא שייך לומר ד"כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע", עש"ב. אלא שיתכן שמרן זצ"ל העדיף למחות קודם בפאה דפסת מרובה לא תפסת וכו'נ"ל. ועכ"פ השואל לדבר הלכה, ברור שיש לומר לו את האמת הצרופה שהחצאית תגיע עד הקרסול, כפי שמרן השיב במכתבים, שהרי בזה לא שייך לומר ש"לא ישמעו", שהרי אינך בא להוכיח אותה בזה שתוכל לדון אם תשמע או לא, אלא אדרבה שואלת היאך ההלכה, וכו'נ"ל. אך באמת, כאמור, לא זו בלבד, אלא היום שיש יותר התחזקות ומודעות לעניין זה - יש גם לעורר על כך בחכמה, וישמעו, וכו'נ"ל.

ובעניין מה שכתב בטהרת הבית, הנה ראשית כבר ביארתי היטב בפנים לעיל בסמוך (ד"ה אולם) שא"א להוכיח מהטהרת הבית דמהני גרביים, אלא רק אולי לשאול מדוע סתם דבריו לאמר שהחלק התחתון צריך כיסוי ולא עורר שהכיסוי הנצרך הוא כיסוי רחב. אך להאמור י"ל שגם כאן הוא מהטעם הנ"ל. אולם בזה אפשר לומר עוד, שהוא גם משום שכדי לכתוב דבר זה בספר רצה לעיין בסוגיא היטב ולכתוב תשובה מקיפה על זה כדרכו בקודש (א"ג הרי טה"ב קעס"ק ותני בדיני טהרה, אלא שהסתעף לדיני שוק באשה ערוה בגלל הסתכלות הבעל במקומות המכוסים, ולכן לא רצה להסתעף שם יותר מידאי לברר האי מילתא), וקיים בעצמו "עוד חזון למועד" (חבקוק ב, ג), ולכן לא נחת שם עדיין לבאר איזה כיסוי כן צריך, דהיינו אם צריך חצאית או סגי בגרביים אטומות שחורות. ורק כששואלים אותו למעשה במכתב וכד' (שצריך להשיב לנשאל מיידית ואין דרך במכתבים לכתוב תשובה מקיפה וכד' וכמובן), השיב בקצרה שצריך עד הקרסול. אלא שלצערנו לא זכינו ל"עוד מועד" הזה, עקב טרדותיו בתשובות אחרות [שכנראה יותר ישמעו לו בהן. או שהוא פשוט מעשה שטן שהשכיח מהרב לטפל בתשובה בעניין זה וכד', שמספיק "הפריע לו" מרן ביוצאו כנגד הפאות].

ועכ"פ כל זה השערות, ולו יהי אלא ספק - אין ספק מוציא מידי ודאי, כשנציב ועומד מול עינינו מכתבים מפורשים שכותב שחוזר בו ומצריך עד הקרסול. ואטו כשכותב מרן למאן דהו שחוזר בו ממה שכתב ביביע אומר, הוא לא חזר בו באמת? אתמהא.

ועל כגון דא יש להליץ את דברי הרא"ש (פ"ג דמו"ק סי' כח) שאין להעמיד דין אפילו לחומרא, מכח קושיא, דשמא יש תירוצ' לקושיא ונתרועע היסוד ונפל הבנין. עיין שם. והביאוהו האחרונים. וכ"ש הכא שאם ניזיל בתר הקושיא יהיה הדבר לקולא.

עוד כתב לי הגר"א בוחבוט הנ"ל: על כן נראה לפקצ"ד דמרן מלכא זלה"ה שמיע ליה כלומר סבירא ליה דאצ"ג דמעיקר הדין מסתברא טפי לאסור ולהצריך חצאית עד הקרסול, מ"מ סוף סוף יש להן על מה שיסמוכו כפי שאכן היתה מאמנה אתו מלפנים בספריו הבהירים הנזכרים, כי על כן מרן זיע"א לא ראה לנכון לצאת במלחמת מצוה על הענין הזה כפי שעשה לענין הפאה הנכרית ושאר הנושאים שהיו בנפשו. עכ"ל. [וראה להלן המשך דבריו].

אמנם, ראשית מלשונו במכתבים לא משמע שזה היה רק בבחינת "מסתברא טפי", אלא מדינא, בפרט מלשונו במכתב לרב אליהו ראשיד, דכתב וז"ל: "ולבקשת כת"ר שליט"א אציין את עיקרי ההלכות אשר 'מחוייבות' בהן בנות ישראל באשר הן ויהווה כתקנון קבלה לבית הספר, על הבנות להגיע עם לבוש הולם, הכולל חצאית או שמלה עד הקרסולים – מקסי. ולא כפי שפסקתי בעבר, שהשמלה או החצאית צריכה להגיע קצת למטה מהברכים ואת שאר הרגל יהיה מספיק לכסות עם גרביים שאינן שקופות. 'וזה אחר שישבתי על מדוכה זו, והגעתי למסקנא' שלא מספיק שאשה תלך עם חצאית או שמלה שמגיעה עד לברכים, אלא 'צריכה' ללכת עם חצאית או שמלה שמגיעה עד הקרסולים". וכן הוא משמעות שאר מכתבים כפי שביארתי היטב בפנים לעיל בסמוך.

ומה שכתב שמרן סבר שאצ"ג שמתברר טפי להצריך עד הקרסול מ"מ יש להן ע"מ שיסמוכו "כפי שאכן היתה מאמנה איתו מלפנים בספריו הבהירים הנזכרים", הנה יש לשים לב שבספרים הנז' מרן זיע"א לא 'דן' כלל בעניין כיסוי צמוד (כגרביים) ולא הביא איזה ראייה או סברא שיועיל בגד צמוד על השוק, ולא נחת מרן לזה כלל, וזהו כנראה משום שבכך היה איכא כעין אפושי 'פלוגתא' בין הנהוג - שנהגו הרבה לילך אפי' בלי גרביים או גרביים שקופות וכיו"ב (וכידוע היו פרצות יותר גדולות, ואכמ"ל) - לבין הדין האמיתי, ולכן לא עלה על דעתו זה הדבר שיהיה צריך בגד רחב, אלא רק שלא יועיל גרביים שקופות ולכן כתב שם רק על זה ולא כתב להצריך בגד רחב. עד אשר עוררו לכך הגר"ז במכתב משנת תשל"ט, והלאה, שמאחר שהחלק התחתון הוא השוק ונצרך לכיסוי מדינא, ממילא נצרך לבגד רחב דוקא, ואין שום מקור ובסיס לחלק בין השוק לשאר הגוף, וכאשר היה בדורות המתוקנים קודם שנפרצו גדרות עולם, כפי שהארכתי לעיל. ומעתה, קשה לומר שמטעם זה סבר שיש להן ע"מ שיסמוכו, שהרי כאמור גם ביבי"א אין בסיס מראה או סברא להקל בדבר ולהוציא מהכלל את השוק שהוא ערוה בשונה משאר טפח בגוף שהוא ערוה, כדי שתוכל לומר שעליו יוכלו להיסמך. [יודוע לרגל בספריו שאין דעתו של מרן זצ"ל נוחה מלת סברת כרס בלא ראייה מבוססת. ואכמ"ל בזה].

עוד כתב הגר"א בוחבוט: ובפרט שהדבר עלול לגרום לבנות להתעמת מול הסמינרים (שכידוע הסמינרים מקפידים להיפך, לבלתי תהיה החצאית עד הקרסול מפני שהדבר בינתיים מצביע על סגנון לא רצוי, ותקנון כזה קיבל את תמיכתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ואף אם הסמינרים לא יסלקו את הבנות על "חטא" כזה מ"מ יהיו הבנות בעיני הסמינר כבנות שוליים המורדות בכללי המסגרת, והתייחסות כזו עלולה בנקל לגרום לבנות עצמן (שאינן נשים בוגרות אלא עדיין בנות את עצמן ואת צביונם ואת הדימוי העצמי) לירידה רוחנית במידה זו או אחרת (ואכמ"ל), כך שיש בזה שעת הדחק של ממש כל עוד שהאיסור לא התקבל אצל מנהלי הסמינרים ואצל הרבנים העומדים בראשם. כי על כן בהאי מילתא מרן מלכא זלה"ה קביל עליה שתיקוּתא, ובחר לו בשב ואל תעשה עדיף, ודו"ק. עכ"ל.

ראשית, מה שכתב שהתקנון של הסמינרים קיבל את תמיכתו של הגר"ש אלישיב, אכתוב בזאת את אשר שמעתי ממגידי אמת בעניין זה, דהכי הוה עובדא, אחד ממנהלי הסמינרים בירושלים עלה למעונו של הגר"ש אלישיב, ושאלו עד היכן צריכה להגיע החצאית - על מנת לכתוב זאת בתקנון של הסמינר. התכופף הגר"ש, וסימן לו בידו עד החצי שמהברך עד הקרסול [וזאת כדי להבטיח שהברך יכוסה בכל מצב - לשיטתו בקובץ תשובות (ח"א סי' יג) שנסמך על הפמ"ג, ועי' מה שכתבתי לעיל (פ"א אות ה בהערה) על דבריו שם]. אותו מנהל סיפר לאחד מידידי את מעשה זה, והוסיף ואמר לו ש"על פי זה" כתב בתקנון של הסמינר שהחצאית צריכה להגיע עד חצי שמהברך עד הקרסול "ולא יותר", כי הגר"ש סימן בידו את התחום הנ"ל, והבין שזהו בין לעניין שלא להפחית מכך ובין לעניין שלא להוסיף נומה שגרם לו לכך הוא משום שזה היה "מילתא דפשיטא" אצל המנהל הזה שחצאית עד הסוף זה רחובי וכד', ולכן ממילא היה גם ברור לו שהגבול שסימן לו הגר"ש עד החצי כוונתו בזה היא ש"לא יותר".... אולם באמת, הדבר ברור שלא זאת עלתה בדעתו של הגר"ש, אלא דהמקום שסימן לו היתה כוונתו עד היכן ה"מינימום" שצריך לכסות (לשיטתו) ולא שיותר מזה יש איזה איסור "וע"ע לקמן פ"ג אותיות ו-ח בעניין "איסור" זה].

ומה שהוסיף וכתב על פי זה שאפשר דלכן מרן לא עורר בזה בציבור מפני שזה עלול לגרום לבנות להתעמת מול הסמינרים ולהיות בעיניהם כבנות שוליים המורדות בכללי המסגרת, וזה עלול לגרום לירידה רוחנית וכו'. הנה ראשית גם לדבריו, אינו מובן מאי איכפת ליה מהסמינרים, מספיק שהיה מורה לנשואות שיעשו כן, שאינם כפופות לסמינרים, ואילו לבנות הסמינרים היה אומר להן שאכן אין להם להתעמת עם ההנהלה כדי שלא יהיה להן ירידה רוחנית בכך וכו' כפי שכתב. אלא ודאי שלא זו הסיבה. ועוד, שהרי במכתבים השיב לשואליו כרת וכדין שיש ללבוש בגד רחב כחצאית או שמלה עד הקרסול, ולא עשה את החשבון שזה עלול לגרום לבנות להתעמת מול הסמינרים וכו' וכו'. אלא ודאי דליתא. גם, הרי בפאה מרן לא עשה חשבון כזה, שאולי זה יגרום לאשה להרגיש משונה וסוג ב' וכו' (אף שיש מקום לחלק קצת). וגם איני יודע עד כמה מרן ז"ל ידע שבסמינרים קיים "איסור" מוזר כזה שאסור לילך ארוך]. זאת ועוד, שדבריו אלו היו שייכים להיאמר אילו היה מרן זצ"ל סובר שזה רק חומרא בעלמא, אך לפי מה שהוכחתי לעיל בפנים, דסבירא ליה שדבר זה הוא מעיקר הדין, קשה מאד לומר שרק בגלל סיבה צדדית כזו של עימות עם מנהלי הסמינרים ימנע ולא ידבר על זה, והיה צריך לחשוב רק 'איך' לדבר על זה ולא 'אם' לדבר על זה. ובעל כרחינו לומר שזה היה משיקול פנימי שידע שלא ישמעו לו, בדיוק כפי שאמר הגר"צ אבא שאול שאע"פ שאמר להדיא שדעתו שלא מועיל גרביים (אפילו אטומות) בכל זאת הוסיף ואמר שהוא לא עורר על כך מפני שלא ישמעו לזה (והו' כעין ילמד סתום מן המפורש), וכנ"ל. וכבר התבאר שהיום ב"ה יותר ויותר הולכות כך, ואין זה חריג כלל, ויש לומר דברים אלו ברמה, וישמעו.

ובעצם הטענה שכתב שאם תהיה ההוראה לבנות הסמינרים לילך ארוך אזי יתכן שהן יהיו בעיניהם כבנות שוליים המורדות בכללי המסגרת וזה עלול לגרום לירידה רוחנית, לענ"ד זה תלוי מאד איך מנחילים את זה לבנות, ואיך הבעל או האב מתייחס לזה, שאם הוא בא בגישה שזה הדבר הכי נפלא בעולם, והוא יודע נפש בהמתו ומשכיל להתנהג בחכמה, תוך זמן קצר ישפיע על בנות ביתו לנהוג כך בשמחה ובטוב לבב, ובהרגשה של "ויגבה לבו בדרכי ה'", וכמו כל ענייני עבודת ה' שאבוי לנו אם נלך בכל דבר לפני מה ש'כולם נוהגים', וזהו התפקיד החינוכי של ראש המשפחה בכל התחומים (וכמ"ש הר"ד נקי בהסכמתו לספרי בגדי קודש. ע"ש). ובאמת שזה טעות נפוצה אצל רבים, וצריך לדעת שאין שייכות בין הדברים, דיש את ההתעוררות לעצם חשיבות הנושא, ומאידך - כמו בכל דבר - יש את הנושא של ויגבה ליבו ואת השלום בית וכו', שזה ענין של

כל אחד ואחד - להתבונן איך להתנהג באשתו ובבנותיו באופן הראוי, אך לא יעלה על הדעת להימנע לגמרי מלפרסם את הדברים בעקבות חשש כזה או אחר. זאת ועוד, שהרי הבנות יודעות בעצמן שלובשות כך מתוך הקפדה על צניעות, וממילא בודאי לא ירגישו בעצמן שהן מה"שוליים", אלא להיפך. ויותר מזה יש לדעת, שאדרבה לפעמים בכך שהיא שונה מאחרות זה יכול לשמור ולהגן עליה מלדרת ברוחניות, משום שבכך שהיא ניכרת לצניעותא באורך החצאית וכד', יש פחות נסיון בחברה, כגון שהבנות ימנעו מלהראות לה פלאפון שאינו כשר וכיו"ב, כי הלא "היא מהצדיקות".

ואמנם בכל כלל יש יוצא מן הכלל, ותמיד יתכן ויהיו מקרים שונים, כגון אם זה בא בחשבון ש"א שתלך קצר יותר או שישלך אותה לבית", אה"נ שעדיף שתשאר בסמינר, דאין הצר שזה בנזק המלך, כי אם תישאר בבית היא עלולה לדרת עוד ועוד אם אינה חזקה בעצמה, אלא שכמובן בתחילה יש לבדוק אולי קיים מוסד לימודי שלא אוסר ללבוש ארוך, ולנסות להתאים להן חברה וסביבה שממעטת ניסיונות מעין אלה. ואם אין, אז תנסה לדבר [בכתב או בע"פ] עם ההנהלה שאצלה זה מגיע ממקום של שמירת ההלכה והצניעות האמיתית ולא ממקום של להידמות לאופנה וכד', תוך הקפדה לילך כך תמיד וגם בקיץ. אך אם גם זה לא עזר, אין ברירה ובסמינר תילך כפי המקסימום שניתן מבחינת הסמינר, אך בחוץ במשך היום ובשבתות (וכן לכשתנשא) תילך כדין. וע"ע בזה להלן (פ"ג אות יב). ע"ש. אך מ"מ בודאי שלומר שאין להורות כן מחשש זה - זהו ממש לא נכון. וידוע המעשה על החזו"א המובא בספר לשכנו תדרשו (ח"א עמ' רב) שהחזו"א אמר שאין להתחשב במה שאחרות לובשות, והעיקר שהאשה יודעת את האמת שבנותיה לבושות כפי שהתורה דורשת ואילו אלה שאינן הולכות כך הן - הן המשונות ומובן שאין להתחשב במה שהמשונות אומרות עליהן.

ובנוסף לכל זה, שמעתי באומרים לי, שהמציאות כיום השתנה הרבה ממה שהיתה בעבר ב"ה, דבשנה או שנתיים האחרונות כבר הרבה פחות מעירים על כאלו שמגיעות עם חצאית או שמלה ארוכה, ובטח שלא רואים אותה כ"בנות שוליים". ולכן גם את"ל שמרן הגרע"י נמנע מלדבר על זה מהסיבה הזו, מ"מ אין זה עניין למציאות היום.

עוד כתב, וז"ל: ונמצא לכאור' לפ"ז, שהעצה היעוצה להעמיד דת על תילה בנ"ד, איננה לשכנע את הציבור למרוד בסמינרים, אלא להשפיע אצל גדולי ישראל עיני העדה (ובפרט של אחינו בשרנו בני אשכנז) שיש בזה חשש גדול לאיסור מן הדין או לכל הפחות חומרא חשובה מאוד שנחוץ להדר בה יותר ממאכלי מהדרין וכיו"ב, ושממה תצא תורה והוראה למנהלי הסמינרים אם לא לעודד עכ"פ לאפשר לבנות להקפיד בזה (ואה"נ דמתוך הקפדה ליצור חצאיות ארוכות עם מראה אצילי המצביעות על סגנון מכובד), ולצורך זה יפה עשה הגאון המחבר שליט"א לעסוק במלכת מלב"ן הדק היטב בכל הנושא מהשושור ולהעלותו על שלחן מלכים מלכי רבנן ע"י חיבור לטהרה ביסודיות, כך שיוכלו דווקא רבנן ותלמידהון להעמיק עוד ולהגיע לתוכנות חדשות בסוגיא דנן. וכאמור לא נצרכתי אלא לברכת הדיוט קלה, ולחזור כקוף בפני אדם על זאת הברכה אשר ברוך מרן מוהרע"י זלה"ה לגרז"ג גולדברג זצ"ל בפתגמא הדין במכתבו הנ"ל, דז"ל: "והלוואי שיכנסו דברי כת"ר שליט"א ללב בנות ישראל הכשרות". עכ"ל הגר"א בוחבוט הנ"ל.

אולם כנראה הרה"ג לא ידע את המציאות הכואבת, הידועה לכל המתעסק בעניינים אלו בציבור - שלבוא ולדבר עם מנהלי הסמינרים לשנות את ההנהגה ואת ה"תקנון הקדוש" הרי זה ברכה לבטלה [עד כדי כך שאחד מהעוסקים בעבודת קודש זו שנים רבות כתב לי שזה בערך אותו מהלך כמו הרעיון לשכנע את ראשי המדינה בחשיבות לימוד התורה ובנוק גיוס החרדים...], שהרי למעשה כבר פנו אליהם אין ספור פעמים רבנים גדולים שונים –

מהציבור האשכנזי, ולא עזר כלום, והתקנון נשאר אותו תקנון – "לאסור" גרביים שחורות ו"לאסור" חצאית ארוכה, ואכמ"ל. ולכן לענ"ד לא מפי מנהלי הסמינרים אנו חיים, והעצה היעוצה היא כנ"ל, לחנך את בנות הבית בדרך האמיתית, ובחכמה, להורות שכך הדרך הנכונה, בבחינת ויגבה ליבו, וכפי האפשר – כמו שכתבתי לעיל בסמוך, ע"ש. והלא עינינו הרואות שהשינוי המיוחל הגיע ואט אט אנו רואים הרבה בנות סמינר עם חצאיות ארוכות, וזה תוצאה של כל הפעילות "בציבור" שיש בעניין זה, שהנושא עולה, ואט אט הבנות מדברות על זה עם ה"מורות", ומעמידים את ההלכה האמיתית על בירורה, ומפנימים שזה ההלכה וצריך להתיישר עם זה לאט לאט, ואז המצב משתנה. זו עובדה.

ועוד, שגם בלא קשר לבנות הסמינרים, יש להורות כן בציבור עבור הנשים הנשואות - שאינן כפופות לסמינרים, וכנ"ל. בפרט שבעקבות כך גם לבנות יהיה ממילא הרבה יותר קל בזה – כאשר רואה את אמא שלה מקפידה על כך ללבוש ארוך, וכידוע דבר שנהוג בבית הרי הוא משריש היטב הלאה לבני הבית, וגורם חוסן מפני הציבור. ולכן מה שכתב ש"לצורך זה יפה עשה הגאון המחבר שליט"א לעסוק במלכת מלבין הדק היטב בכל הנושא מהשוש ולהעלותו על שלחן מלכים מלכי רבנן ע"י חיבור לטהרה ביסודיות, כך שיוכלו דווקא רבנן ותלמידהון להעמיק עוד ולהגיע לתובנות חדשות בסוגיא דנן", אינו מדויק, דהן אמת שזה אחד ממטרות הספר כמובן ללא שום ספק, אבל מלבד זאת, גם למטוניה דמר, יש סיבה לעורר על כך מפני הנשואות שאינן כפופות לסמינרים, וגם הלא לשואלים דבר הלכה ודאי שיש להורות להן כך, כפי שהשיב מרן זצ"ל גופיה – במכתבים. [ולקוטטא, להאמור יש צורך בכך גם עבור בנות סמינר וכד', ככל האפשר, וכנ"ל].

סוף דבר, במכתבים מרן זצ"ל כתב להדיא שלא מועיל גרביים, אפילו כאלו שאינן שקופות, וצריכות מעיקר הדין ללבוש בגד רחב כחצאית או שמלה, עד הקרסול. ואמנם קיימות שאלות מדוע לא עורר בזה בציבור כמו גבי פאה, אך א"א לבנות ע"פ שאלה זו איזה קולא, אחרי שבמכתבים מפורש שדעתו כך היא 'בהחלטיות', וכנ"ל. וגם אם תרצה לומר שלא רצה למחות בזה מאיזה סיבה כגון שלא היו שומעים לו וכד', הנה היום אכשור דרא, ויש יותר מודעות לנושא זה בקרב הציבור, וכנ"ל. וגם אם חשב שיש לפעול מול מנהלי הסמינרים בזה, מ"מ אחרי שנוכחנו לראות שאין זה עוזר וכנ"ל, אין להימלט מלהשפיע בקרב הציבור עצמו וגם את"ל שהסיבה שנמנע מ"למחות" הוא משום שלגבי השוק יש ע"מ לסמוך – הרי זה יהיה בצירוף דעת הפמ"ג והמשנ"ב שלא מצריכים כיוסי כלל בחלק הזה, ומעתה אחרי שהתברר מהיכן נבעו דברי הפמ"ג בזה - ע"י לעיל פ"א אות ו באריכות - ממילא יש לעורר בזה ללא שום ספק. ועוד, שאין זה סיבה מספקת בשביל לא לעורר בזה כלל, שהרי כאמור מפורש במכתבים שסבר שזה מעיקר הדין ולא חומרא בעלמא וכנ"ל, אלא לכל היותר להעדיף את המחאה של הפאות על פני זה, וממילא אנו דאזלינן בתריה יש לנו להיות בבחינת מוסיף והולך לעורר גם בזה. ועוד, שלעניין המשיב לדבר הלכה בודאי שמוטל עליו לדעת ולהורות את עיקר הדין ואת האמת הצרופה].

ובששלחתי את השאלה הנ"ל להרה"ג דוד שלום נקי נר"ו (מח"ס בהלכה ובאגדה) [ולא כתבתי לו עדיין את אשר נלע"ד שכתבתי בפנים], כתב לי בזה"ל: צריך להתיישב בדברים, וכרגע מה שהלב חושק הפנאי עושק. אבל תדע שכלל בדינו, שבעניינים של צניעות אין מה לחפש כמו בהלכות שבת, שורה תחתונה זו המציאות שהחצאיות הקצרות יותר מושכות את העין ומכשילות את הרבים, אל תחפש להקשות ולפלפל ולהוכיח מה דעת מרן, כי גם לו יצויר שהצלחת למצוא ישוב אמיתי ולהראות שלא צריך עד הקרסול, לא הרווחת כלום, ורק גרמת מכשול לעיניים והלב של הרבים. לכן אדרבה עצה טובה קמ"ל להראות את המכתבים של מרן, ואותם לפרסם כמה שיותר, כי אין מה לעשות זו מציאות שנכשלים רבים, ואת זה חייבים לעצור, והלוואי שתהיה גם אתה שותף ביזיוי הרבים הגדול הזה להציל רבים מעוון. תבורך מפי עליין. עכ"ל. וע"ע

דעת מרן זצ"ל בעניין האם דת יהודית יכולה להשתנות

יש מי שטען שאע"פ שאכן השוק הוא החלק התחתון ומעיקר הדין היה צריך לכסותו בחצאית ולא היו מועילים גרביים, אולם כל זה הוא דוקא בזמן שהיו נוהגים כן, אך אילו ישתנה הדבר ויהיו נוהגים כן כולם או רובם שוב לא יהיה איסור בזה.

אולם עי' בספרי 'בגדי קודש' בפ"ד והלאה, שהארכתי להוכיח שזה אינו. ושם בפ"ה (אות ב ד"ה וכ"כ וד"ה וכן מוכח, ובהערה שם) הובא באריכות דברי מרן זצ"ל בכ"ד שכתב שלא מועיל שינוי מנהג בכיסוי השוק, ושדת יהודית לא משתנה. ע"ש באריכות.

העולה מכל האמור

שוק באשה ערוה, וצריך לכסותו כדת וכדין; ודעת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל [ועוד פוסקים. עיין בבגדי קודש פרק ב], שלא מיבעיא שאין לכסותו בגרביים שקופות או בצבע הדומה לרגל, אלא יש לכסותו דוקא בבגד רחב כחצאית או שמלה, עד הקרסול. והמזהיר והנזהר ירבה שלומם כמי נהר.

לעילוי נשמת

מרת

מלכה יפה פיה בת הרב יוסף
גלסר

נלב"ע י"ט חשון תשפ"ד

הבשורה לשוחרי התורה וההלכה

חדש
בעולם
הספר!

בגדי קודש

רבים מאיתנו נתקלים בשאלות רבות בנושא כיסוי השוק והמסתעף, כגון:

מהו מקום השוק - עליו נאמר "שוק באשה ערוה"? / מהיכן נבעו דברי הפרי מגדים והמסנ"ב בנושא זה? / האם מותר ללבוש את השוק באופן חלקי בלבד? / היאך דיין הגרביים השקופים או שצבען דומה לגוון הגוף? / האם איסור לבישת בגד צמוד חל גם על אזור השוק? / האם דת יהודית יכולה להשתנות לפי מנהגי המקום והזמן? / מהו מקור חובת כיסוי האשה? / האם שייך לטעון שהגרבים "לא יסתכלו" ו"לא חיישין לרשייעי" וכי"ב? / האם הבעל צריך להעיר לאשתו בנושאים אלו, ומה הדרך וההנהגה הנכונה בזה? / מהו דעת גדולי זמנינו (כגון מרן הגר"ע יוסף, הגר"ח קנייבסקי, הגרב"צ אבא שאול, ועוד) בכל זה?

הזמינו עכשיו

במחיר השווה לכל כים [40 ש"ח]

רשימת המוקדים רשומה בתחתית המודעה

להזמנת הספר לשאר הארץ: 055-6769331

הגיע הזמן לברר את הסוגיא לעומקה
הספר החדש

"בגדי קודש"

יתן לך מבט מעמיק וידע מקיף בנושא כיסוי השוק
בהלכות, דת יהודית, והמסתעף

ב-400 עמודי הספר תצלול לתוך בירור יסודי
ומקיף של דעותיהם של כל גדולי הפוסקים
לאורך הדורות, מיסודות הדין והראשונים עד
פוסקי זמננו.

שבעה פרקים המרחיבים על כל תתי הנושאים
המסתעפים מן הנושא - מנישים את כל המידע
בצורה בהירה וברורה במקום אחד בס"ד, תוך
התייחסות מפורטת לשאלות המצויות בנושא.

בין אם אתם תלמידי חכמים, רבנים, או פשוט
אנשים סקרנים המחפשים תשובות מדויקות
ומעמיקות לשאלות - ספר זה יהיה עבורכם מקור
ידע יקר ערך.

הספר מעוטר בהסכמותיהם של גדולי הדור
ורבנים רבים נוספים

נתיבות - 054-8593232. **אלעד** - 053-3177011 (הרב בן ברוך) או 054-8438502 (רבי אוריאל כהן). **קריית גת** - 052-7674818. **אשקלון** - 052-7608139. **בני ברק** - איזור קהילות יעקב: 052-7103298, רחוב מתתיהו: 055-6720045, קריית הרצוג: 052-7690397, שאר העיר: 053-3198549. **ביתר** - גבעה א: 055-8873522, גבעה ב: 058-3277123. **קריית ספר** - 052-7611762. **אשדוד** - רובע ד ורובע ג: 054-8455829, רובע ו: 053-3160271. **ירושלים** - סנהדריה המורחבת: 053-319767, גאולה: 053-3197375, צפניה: 02-5400180, מקור ברוך: 050-4112600, בית וגן: 054-8454027/9, נוה יעקב: 052-7190188. **צפת** - 055-6776440. **בית שמש** - 052-7160259, וכן: 052-7608108. **פתח תקוה** - 052-4093232. **טבריה** - 054-8417669. **דימונה** - 058-3279981. **הר יונה** - 055-6722516. **ברכיה** - 055-6740626. **ראש העין** - 055-7603011 / 050-3460840. **חולון** - 052-7155021. **רחובות** - 052-7195054. **חריש** - 055-2781044. **רכסים** - 052-7148699. **לשאר הארץ** - 055-6769331. **לקבלת חומר נוסף בנושא זה** - 6769331@gmail.com